
چاپ سوم
چه کنیم
دعایمان به اجابت برسد

بسم الله الرحمن الرحیم

چه کنیم دعایمان به اجابت برسد؟

نویسنده:

موسسه پیام امام هادی علیه السلام

ناشر چاپی:

موسسه پیام امام هادی (علیه السلام)

ناشر دیجیتالی:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

چه کنیم دعایمان به اجابت برسد؟

مشخصات کتاب

عنوان و نام پدیدآور : چه کنیم دعایمان به اجابت برسد؟/موسسه پیام امام هادی علیه السلام

مشخصات نشر : قم: پیام امام هادی علیه السلام، ۱۳۸۹

وضعیت فهرست نویسی : در انتظار فهرستنویسی (اطلاعات ثبت)

یادداشت : چاپ اول

شماره کتابشناسی ملی : ۲۵۰۵۹۹۱

ص :۱

اشاره

مقدمه

بسم الله الرحمن الرحیم

در جهان پیرامون ما، هرکاری ابزاری دارد و با هر ابزاری کار مخصوصی را می توان انجام داد، به طور مثال با چشم می توان دید، با گوش می توان شنید، با عقل می توان فکر کرد و.... به فرمودۀ امام صادق علیه السلام

«أبَی اللّهُ أَنْ یُجرِیَ الأَشیاءَ إلّابِأسبابٍ»(۱) خداوند اجرا نمی کند کارها را مگر با ابزار آنها.

دعا، خواستن بنده از خداوند است و این وسیله ای است که بنده به کمک آن می تواند خواسته ی خود را از خداوند متعال بخواهد تا خداوند اجابت نماید.

کارایی دعا به اندازه ای است که با آن می توان مقدّرات الهی راتغییر داد وأجل را باز گرداند. پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

«إنَّ الحَذَرَ لا یُنجی مِنَ القَدَرِ، وَلٰکِنْ یُنجی مِنَ القَدَرِ الدُّعاءُ»(۲) پرهیز و مواظبت، (انسان را) از مقدّرات نمی رهاند ولکن با دعا می توان مقدّرات راتغییر داد.

روایات بسیاری داریم که دعا را از اسباب و مقدّرات الهی بر شمرده است

«إنَّ الدُّعاءَ مِنَ القَدَرِ»(۳)، بنابراین دعا خود از ابزارهایی به شمار می آیدکه در مقدّرات وسرنوشت بندگان مؤثّر است.

خداوند سبحان از باب رحمت و لطف خود به طور مستقیم،

۱- (۱)) کافی: ج ۱، ص ۱۸۳، ح ۷.

۲- (۲)) دعوات راوندی: ص ۲۸۴، ح ۴.

۳- (۳)) المیزان: ج ۲، ص ۴۱.

دعای دعاگویان را پذیرفته و آن را اجابت می نماید.

«أُجِیبُ دَعْوَهَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ»(۱)

«هنگامی که دعا کننده (مرا بخواند)، من او را اجابت می نمایم».

پس این وسیله هیچ گونه منافاتی با مقدّرات الهی ندارد، زیرا دعا نیز از سنخ اسباب و از مقدّرات است، مثلا اگر مقدّر شده باشد مصیبتی به انسانی وارد شود، آن شخص می تواند با دعای خود و اجازه ی خداوند، مانع این مصیبت گردد(۲).

در این جا ذکر این نکته جالب است که بیشترین و عمده ترین معجزات پیامبران، به قبول دعای آنها برگشت می کند، یعنی آنها از خدا خواسته اند، خداوند هم دعای آنها را قبول کرده و توان آوردن معجزه را به آنان داده است، به طوری که هیچ عقلی به صورت معمول نمی تواند سبب آنرا درک کند.(۳) همه ی مطالب فوق انگیزه ای گردید تا مؤسسه ی امام هادی علیه السلام را برآن دارد که پیرامون نقش و اهمّیت دعا و این که چه کنیم دعایمان به اجابت برسد و پاسخ به بعضی از سؤالات پیرامون دعا از نگاه قرآن کریم و زبان ارزشمند ائمهٔ اطهار علیهم السلام رساله ای تألیف نماید.

این نوشتار اندک در شش بخش گرد آمده که امید است مورد رضایت امام عصر (عجل اللّه تعالی فرجه) قرار گیرد.

بخش اول: بررسی واژه ی دعا و تشویق به دعا در قرآن و روایات

بخش دوم: ارکان استجابت دعا

۱- ((۱)) - بقره: آیهٔ ۱۸۶.

۲- ((۲)) - «الدعا یرد القضاء المبرم» «دعا قضای حتمی الهی را بر می گرداند». خصال: ص ۶۲۰، ضمن ح ۱۰ (حدیث اربعمأه).

۳- ((۳)) - المیزان: ج ۲، ص ۴۳، ذیل آیهٔ ۱۸۶.

بخش سّوم: آداب دعا

بخش چهارم: اموری که در تسریع اجابت دعا اثر دارند

بخش پنجم: دعا کنندگان به چند دسته تقسیم می شوند

بخش ششم: چند پرسش و پاسخ

در اینجا از محققین و همکاران در مؤسسه ی امام هادی علیه السلام و کمیته ی حمایت و نظارت بر فعالیتِ مراکز فرهنگی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی و تمامی عزیزانی که ما را در تهیه ی این مجموعه یاری رساندند تقدیر و تشکّر می نمائیم و از کلیه ی خوانندگان کتاب، التماس دعا داریم.

والسلام

مؤسسهٔ امام هادی علیه السلام

شهریور ماه ۱۳۸۹

بخش اول: بررسی واژه ی دعا و تشویق به دعا در قرآن و روایات

اشاره

به نظر می رسد که ابتدا اندکی پیرامون واژهٔ دعا در دین مبین اسـلام صحبتی به میان آید. زیرا دعا تنها در اسلام نبوده و ادیان قبل نیز با راهنمایی های پیامبران الهی، دعا می کردند.

رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله و ائمهٔ معصومین علیهم السلام سبک و روش دعا و خواستن از خداوند را به طور دقیق به مسلمانان آموزش داده اند و مسلمین با ابزار دعا از خدای تبارک و تعالی خواستهٔ خود را درخواست می نمودند.

بحث دیگری که در این بخش از آن سـخن گفته شـده، ارزش و جایگـاه دعا در قرآن و سـنت است. بطور خلاصه مباحثی که در بخش اول آمده شامل دو فصل است:

فصل اوّل: بررسی واژهٔ دعا

اشاره

دعا به معنای خواندن و دعوت نمودن است.

خوانـدن و دعاکردن به این منظور است که دعاکننـده می خواهـد توجه کسـی را که می خوانـد به سوی خود جلب نماید و به هدف خود برسد.

دعا غالباً با لفظ یا اشاره محقّق می شود.

استجابت دعا به مفهوم پذیرفته شدن دعای دعاکننده از سوی کسی است که خوانده می شود.

دعای حقیقی وقتی محقّق می شود که شـخص خوانده شده، بتواند به دعاکننده، توجه کامل نموده و با علم و قدرتش خواست او را اجابت کند واین مخصوص ذات خداوند علیم و قدیر است که اجابت کننده ی حقیقی نیز اوست.

بنـابراین بُتهـا که توجه و ادراک ندارنـد یـا انسانهـا که توجه و ادراک دارنـد ولی قـدرت برآوردن نیاز دیگران را ندارنـد اگر خوانده شوند، به این عمل دعای حقیقی گفته نمی شود، بلکه دعائی صوری و ظاهری است.

دلیل این گفته را می توان آیه ای از قرآن قرار داد که خداوند در آن، حق دعا را منحصـراً برای خود دانسـته و توان اجابت آن را از دیگران

نفی نموده است:

«لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَ الَّذِینَ یَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَایَسْتَجِیبُونَ لَهُم بِشَیْءٍ»(۱)

«و فراخوانی راستینی (دعـای حقیقی) از آنِ اوست، معبودهـایی را که (مشـرکان) به جـای خـدا می خواننـد، (هرگز) به دعوت آنها پاسخ نمی گویند».

آری، دعای حقیقی و صحیح، خواستن از خدا است و اجابت آن اختصاص به حضرت حق دارد، زیرا او شنوندهٔ دعای بنده، نزدیک به او و اجابت کننده ی آن دعا است، و اوست بی نیاز و صاحب علم و قدرت و رحمت

در این جا ذکر این نکته مفیـد است که دعا فقط صدا زدن و ندا کردن نیست، بلکه خواستن بنده از پروردگار است، خواه این تقاضا با لفظ و زبان باشـد یا اشاره و قلب، با صدای آرام باشد یا صدای بلند، آنچه مهم است این که شخص دعاکننده باید به بنـدگی خود از یکسو و مقام ربوبیّت خداوند از سوی دیگر توجه کامل داشته باشد یعنی از آنچه غیر خدا است قطع امید کند و نیاز خود را فقط از خدای خویش بخواهد.

جمع بندی

با توجه به اینکه مفهوم دعای انسان، به هـدف جلب توجه خداوند و طلب رحمت و عنایت پروردگار انجام می شود، می توان گفت که عبادت در حقیقت نوعی دعا است، زیرا بنده خودش را در

۱- ((۱)) – رعد: آیهٔ ۱۴.

مقام بنـدگی، عبودیّت و اتّصال به مولایش قرار می دهـد و این همان معنای دعائی است که خداوند متعال به آن اشاره فرموده است:

«ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکُمْ إِنَّ الَّذِینَ یَسْتَکْبِرُونَ عَنْ عِبادَتِی سَیَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ داخِرِینَ»(۱)

«بخوانیـد مرا تـا [دعـای] شـما را اجـابت کنم. همانا آنانکه از [دعا و] عبادت من اعراض و سرکشـی کننـد، به زودی با ذلّت و خواری وارد دوزخ شوند».

باتوجه به این که در این آیه ی شـریفه، اول تعبیر دعا و پس از آن لفظ عبادت آمـده است می توان پی برد که حقیقت عبادت همان دعا است(۲).

تـذکّر: پیرامون این نکته که توسّل به اولیاء خـدا و شـفیع قرار دادن آنها، منافات با خواسـتن حقیقی از خـدای متعال ندارد، در بخش سوم کتاب توضیح آن به طور مشروح خواهد آمد.

۱- ((۱)) غافر: آیهٔ ۶۰.

۲- ((۲)) - المیزان: ج ۱۰، ص ۳۹-۳۸.

فصل دوّم: تشویق به دعا در قرآن کریم و سخنان معصومین علیهم السلام

اشاره

قرآن و اهل بیت علیهم السلام، مردم را به دعا کردن و خواستن حوائج خود از خداوند تشویق کرده اند.

در اینجا بطور نمونه به چند آیه و روایت اشاره می کنیم.

آیات قرآن کریم

خداوند در سورهٔ بقره خطاب به رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله می فرماید: «وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِی عَنّی فَإِنّی قَرِیبٌ أُجِیبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْیَسْتَجِیبُوالِی وَلْیُؤْمِنُوابِی لَعَلَّهُمْ یَرْشُدُونَ»(۱).

«و (ای رسول ما) هنگامی که بندگانم درباره ی من از تو سؤال کنند (به آنان بگو) من نزدیکم و به خواسته ی دعا کننده هنگامی که مرا بخواند پاسخ می دهم. پس آنها نیز دعوت مرا اجابت کنند و به من ایمان بیاورند؛ باشد که راه یابند».

در آیه ای دیگر خطاب به کسانی که در عبادت خدا تکبّر می ورزند

۱- ((۱)) - بقره: آیهٔ ۱۸۶.

چنین می فرماید: «وَ قالَ رَبُّکَمُ ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکَمْ إِنَّ الَّذِینَ یَسْتَکْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِی سَیَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ دَاخِرِینَ»(۱).

«پروردگار شما گفت مرابخوانید، شما را اجابت می کنم. همانا کسانی که در عبادت من تکبّر می ورزند، به زودی داخل جهنم می شوند درحالی که خوار و ذلیل هستند».

در این آیه نیز خداوند، نقش خویش را در اجابت دعا بیان می دارد که: «أَمَّن یُجِیبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَ یَکْشِفُ السُّوءَ»(۲).

«یا کیست که درمانده را، چون دعا کند و او را بخواند اجابت می کند و گرفتاری او را برطرف می سازد».

احادیث معصومین علیهم السلام

* پیامبر اعظم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

«الدُّعاءُ مُخُّ العِبادَهِ، وَلا یَهلِکُ مَعَ الدُّعاءِ أَحَدٌ»(۳).

دعا مغز و روح عبادت است و با استفاده از دعا، هیچ کس هلاک نمی شود.

* پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم فرمود:

آیا می خواهید شما را به اسلحه وابزاری که از دشمنان حفظتان کرده و روزیتان را زیاد نماید، راهنمایی کنم؟ گفتند: بلی ای رسول خدا، فرمود: شب و روز پروردگارتان را بخوانید و دعا کنید؛ بدرستی که دعا، سلاح مؤمن است

«فَإنَّ سِلاحَ المؤمِنِ الدُّعاءُ» (۴).

۱- ((۱)) - غافر: آیهٔ ۶۰.
۲- ((۲)) - نمل: آیهٔ ۶۲.
۳- ((۳)) - دعوات راوندی: ص ۱۸، ح ۸.
۴- ((۴)) - عده الداعی: ص ۱۶.

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«الدُّعاءُ كَهْفُ الإجابَهِ كَما أنَّ السَّحابَ كَهْفُ المطَرِ».(۱)

دعا مخزن [گنجینه ی] اجابت است چنانکه ابر مخزن باران است.

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«أكثرُوا مِنْ أنْ تَدعُوا اللّهَ فإنَّ اللّهَ يُحبُّ مِنْ عِبادِهِ المُؤمِنِينَ أنْ يَدْعُوهُ، وَقَدْ وَعَدَ عِبادَهُ المُؤمنينَ الاسْتِجابَه...».(۲)

[این حالت در شما باشد که] خدا را بسیار بخوانید چون خداوند دوست دارد که بندگان مؤمنش او را بخواند و او نیز به آنان وعده اجابت داده است....

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«... فأكْثِرْ مِن الـدُّعاءِ فَإنَّهُ مِفْتاحُ كُلِّ رَحْمَهٍ وَنَجاحُ كُلِّ حاجَهٍ وَلا يُنالُ ما عِنْدَ اللّهِ عَزَّ وَجَلَّ إلّابِالـدُّعاءِ وَأنّه لَيس بابٌ يُكْثَرُ قَرْعُهُ إلّايُوشِكُ أن يُفْتَحَ لِصاحِبِه».(۳)

... بسیار دعا کن که دعا کلیـد هر رحمت و پیروزی در هر حاجتی است، هرگز به آنچه نزد خداوند است دست نخواهد یافت جز به وسیله دعا، و هیچ دری بسیار کوبیده نشود جز اینکه امید باز شدن آن نزدیک شود.

* امیر مؤمنان علیه السلام فرمود:

«ما كانَ اللّهُ لِيَفتَحَ بابَ الدُّعاءِ وَيَغلِقَ عَلَيهِ بابَ الإجابَهِ».(۴)

امکان ندارد که خداوند در دعا را بگشاید و در اجابت را بر او ببندد.

ص:۱۷

۱- (۱)) کافی ج ۲ ص ۴۷۱ ح ۱

۲- (۲)) کافی ج ۸ ص ۷ ح ۱

۳- (۳)) کافی ج ۲ ص ۴۷۰ ح ۱

۴- (۴)) عده الداعی ص ۲۹

* امیر مؤمنان علیه السلام فرمود:

«أحَبُّ الأَعمالِ إلَی اللّهِ عَزَّ وَجَلَّ فی الأرْضِ الدُّعاءُ...».(۱)

محبوبترین کار در روی زمین نزد خداوند عزّ و جلّ دعا است....

* رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«أعْجَزُ النّاسِ مَنْ عَجَزَ عَنِ الدُّعاءِ...».(۲)

ناتوان ترین مردم آن کسی است که از دعا کردن ناتوان باشد...

* پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله فرمود:

«ما مِنْ شَیءٍ أَکرَمُ عَلَی اللّهِ تَعالی مِنَ الدُّعاءِ»(۳).

هیچ چیزی نزد خداوند متعال گرامی تر از دعا نیست.

* امیرالمؤمنین علیه السلام فرمود:

«الدُّعاءُ تُرْسُ المؤمِنِ»(۴).

دعا سپر (ی برای محافظت از) مؤمن است.

* مولای متقیان علی علیه السلام فرمود:

«أَحَبُّ الأعمالِ إلَی اللّهِ عَزَّ وَجَلَّ فی الأرضِ الدُّعاءُ»(۵).

محبوب ترین کارها نزد خداوند در زمین، دعا است.

* حضرت علی علیه السلام فرمود:

«اِدفَعُوا أَمواجَ البَلاءِ بِالدُّعاءِ، مَا المُبتَلَی الَّذی قَدِ اشْتَدَّ بِهِ البَلاءُ بِأَحوَجَ إلَی الدُّعاءِ مِنَ المُعافی الَّذی لا یَأمَنُ البَلاءَ»(۶).

موج های بلا را با دعا دفع کنید چرا که شخصی که در عافیت است به دعا نیازمندتر است از کسی که گرفتار و در فشار می باشد زیرا او نیز در هر حال ایمن از بلا نیست.

۱- (۱)) - کافی: ج ۲، ص ۴۶۷-۴۶۸، ح ۸.

۲- (۲)) - عده الداعی: ۳۴ ص ۴۱.

۳- (۳)) - مکارم الأخلاق: ص ۲۸۳.

۴- (۴)) - عده الداعی: ص ۱۶.

۵- (۵)) - مکارم الأخلاق: ص ۲۸۴.

۶- (۶)) - دعوات راوندی: ص ۲۱، ح ۲۳.

* امام زین العابدین علیه السلام فرمود:

«الدُّعاءُ یَرُدُّ البَلاءَ النّازِلَ وَما لَمْ یَنزِلْ»(۱).

دعا بلائی را که نازل شده و بلائی را که نازل نشده بر می گرداند.

* امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید:

«الدُّعاءُ یَرُدُّ القَضاءَ بَعدَ ما أُبرِمَ إبراماً، فَأکثِروا مِنَ الدُّعاءِ، فَإنَّهُ مِفتاحُ کُلِّ رَحمَهٍ، وَنَجاحُ کُلِّ حاجَهٍ، وَلا یُنالُ ما عِندَاللّهِ إلّابِالدُّعاءِ، وَلَیسَ بابٌ یَکثُرُ قَرعُهُ إلّایُوشِکُ أنْ یُفتَحَ لِصاحِبِهِ»(۲).

دعا قضای حتمی را برمی گرداند هرچند قضاء محکم و مسلّم باشد، پس زیاد دعا کنید چرا که دعا کلید رحمت هاست و (وسیله ی) دست یابی به همهٔ حاجت هاست، هیچ کس به نعمت های خاص که پیش خداست نمی رسد مگر با دعا. همانا کسی که درب منزلی را زیاد بزند امید است که آن درب به رویش باز شود.

* امام جعفر صادق علیه السلام می فرماید:

«الدُّعاءُ أَنفَذُ مِنَ السِّنانِ الحَدِیدِ»(۳).

دعا، نافذتر از نوک نیزهٔ آهنی است.

* امام موسی کاظم علیه السلام فرمود:

«عَلَیکُمْ بِالدُّعاءِ، فَإنَّ الدُّعاءَ وَالطَّلَبَ إلَی اللّهِ تَعالی یَرُدُّ البَلاءَ، وَقَدْ قَدَّرَ وَقَضی فَلَمْ یَبقَ إلّاإمضاؤهُ، فَإذا دُعِیَ اللّهُ وَسُئِلَ صَرْفَهُ صَرَفَهُ»(۴).

دعا کنید، همانا دعا و خواستن (حاجت) از خداوند متعال، بلا را بر می گرداند (اگر) مقدّر شده باشد و در مرحله ی قضاء هم تصویب شده باشد و فقط امضاء نشده باشد، هنگامی که بنده از خدا بخواهد بلاء را از او دور کند. خداوند دور می کند.

ص:۱۹

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۱۷.

۲- (۲) - مکارم الأخلاق: ص ۲۸۴.

۳- (۳) - کافی: ج ۲، ص ۴۶۹، ح ۷.

۴- (۴) - عده الداعی: ص ۱۷.

* امام رضا علیه السلام در حدیثی به اصحاب خود می فرماید:

«عَلَیکُمْ بِسِلاحِ الأنبِیاءِ، فَقِیلَ ما سِلاحُ الأنبِیاءِ؟ قالَ علیه السلام: الدُّعاءُ»(۱).

از سلاح انبیاء استفاده کنید، گفتند اسلحۀ پیامبران چیست؟ فرمود: دعا.

۱- (۱)) - بحارالأنوار: ج ۹۳، ص ۲۹۵، ضمن ح ۲۳.

بخش دوّم: ارکان استجابت دعا

اشاره

در آیات نورانی قرآن کریم و روایات معصومین علیهم السلام شرائطی برای اجابت دعا بیان شده که می تواند در ایجاد توجّه کامل به خدا، قطع امید از غیر او، رفع مانع و حجاب بین بنده و خدای متعال مؤثّر باشد.

در این بخش به اموری پرداخته می شود که اسباب توجّهات خاصهٔ حضرت حق و نزول رحمت او را بیشتر فراهم می نماید و شامل سه رکن زیر است:

الف - درخواست از خدا و قطع امید از غیر خدا

ب - دعا از امور انجام شدنی باشد نه محال

ج - ایمان به اولیاء خدا

ارکان استجابت دعا

اوّل – قطع امید از غیر خدا

گفت حق سوی من کنید دعا تا اجابت کنم برای شما

خداوند متعال فرموده: «ادْعُونِی أَسْتَجِبْ لَکُمْ»(۱).

«مرابخوانید [و از من بخواهید] تا دعای شما را اجابت نمایم».

و نیز فرموده: «أُجِیبُ دَعْوَهَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ»(۲).

«هرگاه دعاکننده ای مرابخواند، به خواستهٔ او پاسخ می دهم».

بنده در دعای خود باید به مقام والای حضرت باری تعالی توجّه کامل داشته باشد، لذا اگر به اسباب ظاهری توجّه نموده و تأثیر را از این اسباب بداند و از علت حقیقی و واقعی (خدا) غافل شود، دعایش مستجاب نخواهد شد(۳).

آنچه از این دو آیه ی شریفه فهمیده می شود این است که خدای بزرگ، دعای دعاکننده را بطور مطلق اجابت می کند و هیچ گونه شرطی برای استجابت دعا قرار نداده است؛ جز اینکه حقیقت دعا محقّق شود و دعا منحصراً به حضرت حق متوجه باشد.(۴) بنده باید از هر آنچه غیر خدا است قطع امید کند وفقط خدای

۱- (۱)) – غافر: آیهٔ ۶۰.

۲- (۲)) بقره: آیهٔ ۱۸۶.

۳- (۳)) – مراجعه شود به المیزان: ج ۲، ص ۳۲-۳۱.

۴- (۴)) – المیزان: ج ۱۱، ص ۳۱۸ ذیل آیه ۱۴ سورهٔ رعد.

قادر را در نظر داشته باشد. خداوند متعال به حضرت داود علیه السلام وحی کرد: هرکس فقط به من روی آورد اورا کفایت کنم و هرکس ازمن چیزی بخواهد به او عطاکنم و هرکس مرابخواند اورا اجابت کنم.(۱) البته معنی این سخن، نفی اسباب بین انسان و خدا یعنی رسول اللّه صلی الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم السلام و اولیای الهی نیست چرا که توجّه به این اسباب، مورد رضای خدای بزرگ است.

در نتیجه اگر بنده فقط به خدا پناه ببرد و از هرچه غیر او است قطع امید کند، دعایش مستجاب خواهد شد.

دوّم – مورد دعا از امور انجام شدنی باشد نه محال

باید گفت بنده هر خواسته ای که داشته باشد از طرف حضرت حق تعالی اجابت می شود و تنها دعاهایی قبول نمی شود که ذاتاً محال و خلاف نظام آفرینش یا خلاف شرع باشد.

حضرت علی علیه السلام می فرماید: ای دعاکننده! سئوال مکن از آنچه وجود پیدا نمی کند (و محال است) و آنچه که حلال نیست

«یا صاحِبَ الدُّعاءِ لا تَسأَلْ ما لا یَکُونُ وَلا یَحِلُّ»(۲).

مرحوم جلوه در رسالهٔ بیان استجابت دعا می گوید:

خواسته باید مضرّ به نظام کل نبوده بلکه نافع باشد. خواسته نباید معلّق بر چیزی باشد که امر محال پیش آید.(۳) نیز دراین زمینه، می توان به فرمایش امام صادق علیه السلام در پاسخ آن زندیق که منکر استجابت دعا شده بود استناد کرد که فرمود:

۱- ((۱)) – بحارالأنوار: ج ۱۴، ص ۴۲، ح ۳۴.

۲- ((۲)) – عده الداعی: ص ۱۵۲.

۳- ((۳)) – برای اطلاع بیشتر می توان به «رساله فی بیان استجابه الدّعاء: ص ۷۷» و «بحارالأنوار: ج ۹۳، ص ۳۲۴، باب ۱۸ "المنع عن سئوال ما لایحلّ و ما لایکون...» مراجعه نمود.

گاهی بنده از خداوند هلاکت کسی را می خواهد که مدت عمرش تمام نشده است، یا باران می خواهد در وقتی که صلاح نیست در آن زمان ببارد، (اما خداوند اجابت نمی نماید) زیرا او مدبّر نظام کلّ آفرینش بوده و به تدبیر امور خلائق، آگاه است...(۱).

سوّم – ایمان به اولیاء خدا

از دیگر شرائط اجابت دعا، پذیرفتن ولایت اولیاء الهی و ایمان به آنها است که در قبولی دعا نقش بسیار مؤثّری دارد، لذا خداوند متعال دعای کسانی را اجابت می کند که در دلشان دوستی اولیاءاللّه وجود داشته باشد یا حداقل با آنان دشمنی نداشته باشند.

ذکر این مطلب در اینجا ضروری است که خداوند در هر برهه از زمان، اولیائی داشته و بندگان توسط آنان، با ذات احدیّت ارتباط برقرار نمایند.

در زمان پیامبرانی چون آدم و نوح و ابراهیم و موسی و عیسی علیهم السلام مردم به وسیلهٔ این پیامبران خود را به خداوند نزدیک می نمودند پس از بعثت رسول گرامی اسلام صلی الله علیه و آله مردم موظّف به پذیرش ولایت ایشان و سپس امامان بعد از پیامبر گردیدند. در حال حاضر ایمان داشتن یا همان پذیرفتن ولایت امام عصر (عجّل اللّه تعالی فرجه الشریف) از جمله ی ارکان استجابت دعا به شمار می رود.

محمد بن مسلم از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام روایتی به این مضمون نقل می کند که حضرت ایمان به اهل بیت علیهم السلام را در این زمان همانند ایمان مردم زمان عیسی علیه السلام به آن حضرت تشبیه می کنند و نقل می کنند، خانواده ای بود که بواسطه عبادت خدا و ایمان

ص:۲۵

۱- (۱)) – رسالهٌ فی بیان استجابه الدعاء: ص ۷۷.

به عیسی ولی زمان دعای آنها مستجاب می شد، چون یکی از آنها در ولایت حضرت عیسی علیه السلام شک کرد خداوند متعال دعایش را مستجاب نکرد، آن مرد از آنچه اتفاق افتاده بود به حضرت عیسی علیه السلام شکایت کرد و از حضرت خواست تا دعاکند، حضرت عیسی علیه السلام وضو گرفت، نماز خواند و سپس دعاکرد، خداوند به او وحی کرد:

ای عیسی! (علت اینکه دعای این بنده را اجابت نکردم این بود که) از آن دری که باید بیاید نیامد. او از من (حاجت) می خواهد و دعا می کند در حالی که در قلبش به تو شک دارد، اگر آن قدر دعا کند تا اینکه گردنش قطع شود و بند بند انگشتانش بریزد، دعای او را اجابت نمی کنم (تا اینکه به تو ایمان قلبی بیاورد). سپس عیسی علیه السلام به آن مرد گفت: تو خدا را می خوانی و به پیامبرش شک داری؟

آن مرد گفت: ای روح اللّه و ای کلمه اللّه، به خدا سوگند چنین بود که گفتی؛ تقاضا می کنم از خدا بخواه که این شک را از من دور کند، سپس حضرت عیسی علیه السلام برای او دعا کرد و خداوند تفضّل نموده شک او را از بین برد و به خاندان خود پیوست.

امام علیه السلام فرمود: ما اهل بیت نیز چنین هستیم، خداوند دعای بنده ای را که نسبت به ما شک داشته باشد قبول نمی کند.(۱) نقل است که امام هادی علیه السلام در حق مردی از دوستانشان دعا فرمود و مستجاب شد، مردی به نام فتح (که بظاهر خود را از دوستان آن حضرت معرفی می کرد اما در باطن طرفدار حضرت نبود) به آن مرد گفت: چون نزد حضرت رفتی دعا رابگیر و به من بیاموز. آن مرد گوید، نزد حضرت هادی علیه السلام آمدم، حضرت فرمود: فتح به ظاهر

۱- ((۱)) - عده الداعی: ص ۶۶.

ادّعـای ولاـیت مـا می کنـد، ولی در بـاطن چنین نیست، دعـا از آنِ دعاکننـده ای است که ولایت ما اهل بیت علیهم السـلام را داشته باشد

«الدُّعاءُ لِمَنْ دَعا بِهِ، بِشَرطِ أَنْ یُوالِیَنا أَهلَ البَیتِ»(۱).

پس ایمان به اولیاء خدا در هر زمان از ارکان استجابت دعا می باشد و ادعیۀ مهم که در تغییر مقدرات الهی مؤثر است با ایمان به ایشان به اجابت می رسد.

البته این شرط برای مستضعفین فرهنگی و فکری نیست که شرح و توضیح آن در این بخش نمی گنجد و در بخش آخر کتاب صفحه ۸۴ بطور فشرده خواهد آمد.

۱- (۱)) - بحارالأنوار: ج ۱۰۲، ص ۶۰، ذیل ح ۳.

بخش سوّم: آداب دعا

فصل اوّل: آداب پیش از دعا

۱ – پاکیزگی جسم و روح

در حدیث قدسی آمده است:

«طُوبیٰ لِعَبدٍ تَطَهَّرَ فی بَیتِهِ ثُمَّ زارَنِی فی بَیتِی»(۱) خوشا به حال بنده ای که خود را در خانه اش پاکیزه نماید، سپس مرا در خانه ام (مسجد) زیارت کند.

وضو گرفتن و غسل توبه، از موارد پاکیزگی جسم و روح است.

علاوه بر این پاکیزگی توبه کردن از گناهان و اموری که در پاکی و طهارت روح نقش دارند و پرهیز از اموری که در ناپاکی قلب و باطن مؤثرند(۲) و همچنین طعام و شرابی که انسان می خورد و می آشامد در قبولی دعا مؤثّرند.

* رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید:

همانا خداوند فرشته ای دارد که هر شب در بیت المقدس ندا می دهد، هرکس (مال) حرامی را بخورد، خداوند نافله و اعمال واجب او را قبول نمی نماید. (۳)

۱- (۱)) عدّه الداعی: ص ۵۶.

۲- (۲)) در آداب هنگام دعا ادب هفتم ص ۳۶ با توضیح بیشتر نیز خواهد آمد.

۳- (۳)) - بحارالأنوار: ج ۱۰۳، ص ۱۶، ح ۷۲.

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«مَنْ سَرَّهُ أَنْ يُستَجابَ لَهُ دَعوَتُهُ فَلْيَطِبْ مَكسَبُهُ(۱)».

هر کس شادمان شود از اینکه دعایش به اجابت رسد باید کسب و کارش را پاک و حلال سازد.

۲ و ۳ – استعمال بوی خوش و صدقه دادن

یکی از اعمال امامان ما، استعمال عطر و بوی خوش در هنگام دعا کردن بوده است.

امام صادق علیه السلام می فرماید: پدرم هنگامی که حاجتی را از خداوند طلب می کرد آن را هنگام ظهر می خواست. در آن هنگام چیزی به عنوان صدقه می داد، بوی خوش استعمال می کرد، سپس به سوی مسجد به راه می افتاد و نیازهایش را از خداوند می خواست(۲).

۱- (۱)) – کافی: ج ۲، ص ۴۸۶، ح ۹.

۲- (۲)) – عده الداعی: ص ۵۶.

فصل دوّم: آداب هنگام دعا

۱ – رو به قبله بودن

از سیرهٔ ائمهٔ اطهار علیهم السلام استفاده می شود که رو به قبله بودن از آداب هنگام دعا کردن است، علاوه برآن، روایاتی از امامان مؤیّد آن است.

عَن جابِر، عَن أبی جَعفَرٍ علیه السلام قالَ: کانَ رَسُولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله إذا أَهَلَّ هِلالُ شَهرِ رَمَضانَ استَقبَلَ القِبلَهَ، وَرَفَعَ یَدَیهِ فَقالَ: «اَللّهُمَّ أَهِلَّهُ عَلَینا بِالأَمنِ وَالإیمانِ، وَالسَّلامَهِ وَالإسلامِ، وَالعافِیَهِ المُجَلَّلَهِ، وَالرِّزقِ الواسِعِ، وَدَفعِ الأَسقامِ، اللّهُمَّ ارْزُقْنا صِیامَهُ وَقِیامَهُ، وَتِلاوَهَ القُرآنِ فِیهِ، اللّهُمَّ سَلِّمْهُ لَنا، وَتَسَلَّمْهُ مِنّا، وَسَلِّمْنا فِیهِ»(۱).

جابر می گوید امام باقر علیه السلام فرمود: رسول خدا صلی الله علیه و آله این گونه بود که چون هلال ماه رمضان پدیدار می شد رو به قبله می کرد و دست های خود را بالا می برد و می گفت: بارالها آن ماه را بر ما پدیدار کن با امنیت و آرامش و آسایش و صلح و آرامش و عافیت فراگیر و روزی گسترده و دفع بیماریهاو گرفتاریها، بارالها، امساک و روزه گرفتن و شب زنده داری و تلاوت قرآن در این ماه را روزی ما فرما....

ص:۳۱

۱- (۱)) - کافی: ج ۴، ص ۷۱-۷۰، ح ۱.

* امام باقر علیه السلام فرمود:

«إذا دَخلتَ المَسجِدَ وَأَنتَ تُريدُ أَنْ تَجلِسَ فَلا تَدخُلْهُ إلّاطاهِراً. وَإذا دَخَلتَ فَاسْتَقبِلِ القِبْلَهَ ثُمَّ ادْعُو اللّهَ وَاسْأَلْهُ وَسَمِّ حَينَ تَدخُلُهُ، وَاحْمَدِ اللّهَ وَصَلِّ عَلَى النَّبِيِّ صلی الله علیه و آله(۱)».

هرگاه وارد مسجد شدی که خواستی در آن بنشینی وارد نشو مگر با طهارت و پاکی و چون داخل شدی رو به قبله کن و خدا را بخوان و از او بخواه و هنگام ورود به مسجد بسم اللّه بگو و خدا را ستایش نما و بر پیامبر و خاندانش درود فرست.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله خالد بن ولید را برای انجام مأموریت بسوی قبیلهٔ بنی مصطلق فرستاد، خالد بن ولید مأموریت خود را خوب انجام نداد و با این قبیله بطور ناشایست عمل کرد. چون خبر به رسول خدا صلی الله علیه و آله رسید حضرت رو به قبله کردند و گفتند:

«فَاسْتَقبَلَ القِبلَهَ، ثُمَّ قالَ: اللّهُمَّ إنِّی أَبرَأُ إلَیکَ مِمّا صَنَعَ خالِدُ بنُ الوَلِیدِ».

خدایا من از آنچه خالد بن ولید انجام داده بی زارم.

سپس حضرت علی علیه السلام را بسوی قبیله بنی مصطلق فرستادند تا رضایت آنها را حاصل نماید، حضرت علی پس از انجام مأموریت به پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله گزارش کار داد، آن حضرت از رفتار حضرت علی علیه السلام اظهار رضایت نمودند وفرمودند:

«یا عَلِیُّ، أَعطَیتَهُمْ لَیَرضَوا عَنِّی، رَضِیَ اللّهُ عَنکَ، یا عَلِیُّ! إنَّما أَنتَ مِنِّی بِمَنزِلَهِ هارونَ مِنْ موسی إلّاأَنَّهُ لا نَبِیَّ بَعدِی»(۲).

ای علی! کارهای آنان را سامان بخشیدی تا از من خشنود گردند

۱- ((۱)) - تهذیب الأحکام: ج ۳، ص ۲۶۳، ح ۶۳.
۲- ((۲)) - امالی صدوق: ص ۲۳۸-۲۳۷.

خدا از تو خشنود شود، ای علی! تو نسبت به من همچون هارون نسبت به موسی هستی جز این که پس از من پیامبری نخواهد بود.

۲ – دعا کردن با امید و ترس

بندگان خدا هنگام دعاکردن و خواستن چیزی از پروردگارشان باید حالت امید و ترس داشته باشند.

خداوند متعال می فرماید: «وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ»(۱)

«پروردگار را با ترس و امید بخوانید، همانا رحمت خداوند به نیکوکاران نزدیک است».

حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمودند: بین خوش گمانی به خدا و بسیار ترسیدن از او جمع کنید، که خوش گمانی بنده به پروردگار، باید به اندازه ی ترس از او باشد(۲).

خداوند به حضرت عیسی علیه السلام وحی کرد:... خوشحالیِ من در این است که تو ترس خودت را از عذاب من و امیدت را به بخشش من ابراز داری، با ترس و امید بسوی من بیا.(۳)

۳ – استمرار بخشیدن و اصرار بر دعا

بنده نباید هنگام دعا کردن خسته شود و انتظار داشته باشد بلافاصله دعایش مستجاب شود. پس اگر برآورده شدن حاجتش طول کشید، نباید مأیوس شود و بجاست که دعا کردن را ادامه دهد.

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که بنده دعا کند، خداوند پیوسته

۱- ((۱)) – اعراف: آیهٔ ۵۶.

۲- ((۲)) – عده الداعی: ص ۱۴۹.

۳- ((۳)) – عده الداعی: ص ۱۵۹.

دعایش را مستجاب می کند، البته تا زمانی که (در بر آورده شدن حاجتش) شتاب نکند(۱).

رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمود:

«إنَّ اللّهَ یُحِبُّ السّائِلَ اللَّحُوحَ»(۲) پروردگار متعال، دعاکننده ای را که زیاد اصرار می ورزد، دوست دارد.

عقبه هجری می گوید: من از امام باقر علیه السلام شنیدم که فرمود:

به خدا سوگند حتماً پروردگار، حاجت بنده مؤمنی را که بر خواسته خود اصرار ورزد، بر آورده می سازد.(۳) امام باقر علیه السلام در حدیثی دیگر چنین می فرماید: سزاوار است مؤمن درحال آرامش، آنگونه دعا کند که در حال بلا دعا می کند و هنگامی که حاجتش بر آورده شد دعا را ترک نکند و از دعا خسته نشود...(۴).

گاهی خداوند متعال در اجابت دعای مؤمن تأخیر می کند که در همین تأخیر هم برکت است(۵).

این قسمت را با سخنی از پیامبراکرم صلی الله علیه و آله خاتمه می بخشیم که فرمود: خداوند بیامرزد بنده ای راکه از خداوند حاجتی را می خواهد و دعای او مستجاب بشود یا نشود در دعا اصرار می کند سپس این آیه را قرائت کرد: «وَأَدْعُوارَبِّی عَسَیٰ أَلَّآ أَكُونَ بِدُعَآءِ رَبِّی شَقِيًّا»(۶).

۱- (۱)) - عده الداعی: ص ۱۵۴.

۲- (۲)) جامع احادیث شیعه: ج ۱۵، ص ۲۶۴، ح ۶.

۳- (۳)) - فلاح السائل: ص ۴۲.

۴- (۴)) - عده الداعی: ص ۲۰۰.

۵- (۵)) - امام صادق علیه السلام فرمود: چه بسا مؤمن دعا می کند و از خداوند عزّ و جلّ خواسته اش را می طلبد و خداوند می گوید: اجابت دعایش را به تأخیر اندازید زیرا دعا و صدای او را دوست دارم و هنگامی که روز قیامت فرا می رسد خداوند به بنده می فرماید: تو دعا کردی و از من (حاجتی) خواستی، ولی من در اجابت دعای تو تأخیر انداختم، حال در مقابل آن تأخیر، این ثواب ها را داری. باز دعا کردی و از من حاجات دیگری خواستی و من در اجابت دعای تو تأخیر انداختم در مقابل آن تأخیر نیز این ثواب ها مال تو است، سپس امام صادق علیه السلام فرمود: وقتی شخص مؤمن ثواب تأخیر اجابت دعا را می بیند، آرزو می کند که ای کاش هیچ یک از دعاهایش مستجاب نمی شد. کافی: ج ۲، ص ۴۹۰، ح ۹.

۶- (۶)) - مریم: آیهٔ ۴۸.

«خدای یکتا را می خوانم و امیدوارم که چون او را بخوانم مرا از درگاه لطفش محروم نگرداند»(۱).

ربّ خود را دعا کنم شایداین دعا، راه خیر بُگشاید

۴ – ذکر نمودن حاجت ها

گرچه خداوند کریم از خواسته های بندگانش آگاه است ولی بهتر است دعاکننده نیازهای خود را بر زبان آورد.

امام صادق علیه السلام فرمود: خداوند می داند که بنده اش هنگام دعاکردن چه می خواهد، ولی دوست دارد که حوائجش را بر زبان جاری کند(۲).

خداوند در حدیث قدسی به حضرت موسی علیه السلام چنین می فرماید: ای موسی! هر احتیاجی داری از من بخواه، حتی علف گوسفند و نمک غذایت را.(۳) امام صادق علیه السلام فرمود: دعاکنید که با هیچ چیزی مثل دعا به خدا نزدیک نمی شوید. در دعا خواسته های کوچک را به سبب کوچک بودن ترک نکنید که خدای کوچک ها، همان خدای بزرگ هاست.(۴)

۵ – خشوع در دعا

سزاوار است بنده با حضور قلب، فروتنی و خاکساری دعا نماید.

این دستور خداوند در قرآن کریم است که می فرماید:

«ادْعُوارَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً»۱.

«خدای خود را با زاری و نهانی بخوانید».

۱- ((۱)) – عده الداعی: ص ۲۰۲.
۲- ((۲)) – دعوات راوندی: ص ۱۷، ح ۲.
۳- ((۳)) – مستدرك الوسائل: ج ۵، ص ۱۷۲، ح ۶.
۴- ((۴)) – کافی: ج ۲، ص ۴۶۷، ح ۶.

خداوند به حضرت موسی علیه السلام وحی کرد: ای موسی! هنگامی که مرا می خوانی، بیمناك و هراسان باش، صورتت را به خاك بگذار و با بهترین (اعضای) بدنت برای من سجده کن(۱).

خداوند به عیسی علیه السلام وحی کرد، ای عیسی، مرابخوان همچون شخص غرق شده و غمگین که نجات دهنده ای ندارد. ای عیسی، قلبت را برای من ذلیل کن.(۲)

۶ – توکّل در دعا

توکّل به خدا در همهٔ کارها خصوصاً در دعا نمودن، از دیگر آدابی است که برای هنگام دعا ذکر نموده اند. دوآیه ی زیر پیرامون توکّل مؤیّد همین مطلب است:

«إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ»(۳).

«خداوند توکّل کنندگان را دوست دارد».

«وَقَالُواحَسْبُنَا اللَّهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ * فَانقَلَبُوابِنِعْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ وَفَضْلٍ لَّمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ»(۴).

«وگفتند خداوند مارا کفایت می کند وچه خوب وکیلی است. آنان همراه با نعمت و فضلِ خداوند برگشتند وهیچ گونه بدی به آنان نرسید».

۷ – خالی کردن قلب از بیماری های درونی

براستی اگر قلب دعاکننده آلوده به گناه باشد دعایش مستجاب نمی شود حتی اگر شب و روز برای خدای سبحان سجده کند.

* پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

روزی حضرت موسی هنگام عبور از مکانی یکی از اصحاب خود را دید که در حال سجده است پس از بازگشت باز هم او را در حال

۱- ((۱)) – کافی: ج ۸، ص ۴۴، ضمن ح ۸.

۲- ((۲)) – عده الداعی: ص ۱۵۹.

۳- ((۳)) – آل عمران: آیهٔ ۱۵۹.

۴- ((۴)) – آل عمران: آیهٔ ۱۷۴-۱۷۳.

سجده دیـد بـا خود گفت: اگر حـاجتت به دست من بود آن را بر آورده می کردم، خداونـد به او وحی کرد: ای موسـی! اگر آنقـدر سـجده کنـد تاگردنش قطع شود دعای او را قبول نمی کنم مگر آنکه از آنچه دوست ندارم به سوی آنچه دوست دارم برگردد... و در روایت دیگری آمده است او را نمی بخشم درحالیکه او دنیا را دوست دارد(۱).

* امام صادق علیه السلام فرمود:

«إنَّ اللّهَ عَزَّ وَجَلَّ لایستَجیبُ دعاءبظَهْرِ قَلْبِ قاسٍ».(۲)

خداوند دعائی را که از قلب آلوده به قساوت برخیزد اجابت نمی کند.

پروردگار به حضرت موسی علیه السلام وحی نمود:

«یا مُوسی، ادْعُنی بِالقَلبِ التَّقِیِّ النَّقِیِّ وَاللِسانِ الصّادِقِ»(۳) ای موسـی! مرا با قلب پاک و پاکیزه [از آلودگی ها] و زبان راستگو بخوان.

۸ – ستایش خداوند قبل از بیان حاجت

امام صادق علیه السـلام فرمود: هنگامی که یکی از شـما حاجتی از حوائـج دنیا را از خداونـد می خواهد، سـزاوار است ابتدا به مدح و ثنای الهی پرداخته و پس از آن بر محمّد و آلش درود فرستد، آنگاه از خداوند حاجات خود را بخواهد(۴).

امام صادق علیه السلام می فرماید: در کتاب امیرمؤمنان علی علیه السلام آمده است که:

«إنَّ المَسألَةَ بَعدَ المِدحَةِ» همانا خواستن (نیاز) بعد از حمد و ثنای (خداوند) باشد(۵).

۱- ((۱)) – عده الداعی: ص ۱۷۶.

۲- ((۲)) – کافی: ج ۲، ص ۴۷۴، ح ۴. جامع احادیث شیعه: ج ۱۳، ص ۵۳۰، ذیل حدیث ۱۷.

۳- ((۳)) عدّه الداعی: ص ۱۷۷.

۴- ((۴)) – عده الداعی: ص ۱۶۰.

۵- ((۵)) – فلاح السائل: ص ۳۵.

همچنین امام صادق علیه السلام در بیان اهمّیت ستایش خداوند پیش از بیان حاجت می فرماید: چگونه وقتی یکی از شما می خواهد حاجتی از نزد سلطانی طلب کند خود را به گونه ای مهیّا می سازد که با بهترین بیان آن نیاز را از او بخواهد؛ پس هنگامی که حاجتی را از خداوند می خواهید، او را تمجید و ستایش کنید و بگوئید:

«یا أجوَدَ مَنْ أعطی، وَیا خَیرَ مَنْ سُئِلَ، وَیا أرحَمَ مَنِ اسْتُرحِمَ، وَیا واحِدُ یا أحَدُ، (یافَردُ) یا صَمَدُ، یا مَنْ لَمْ یَلِدْ وَلَمْ یُولَدْ وَلَمْ یَکُنْ لَهُ کُفُواً أحَد، یا مَنْ لَمْ یَتَّخِذْ صاحِبَهً وَلا وَلَداً، یا مَنْ یَفعَلُ ما یَشاءُ وَیَحکُمُ ما یُرِیدُ وَیَقضِی ما أَحَبَّ، یا مَنْ یَحُولُ بَینَ المَرءِ وَقَلبِهِ، یا مَنْ هُوَ بِالمَنظَرِ الأعلی، یا مَنْ لَیسَ کَمِثلِهِ شَیءٌ، یا سَمِیعُ یا بَصِیرُ.

وأکثِرْ مِنْ أسماءِ اللّهِ عَزَّ وَجَلَّ، فَإنَّ أسماءَ اللّهِ تَعالی کَثِیرَهٌ، وَصَلِّ عَلی مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَقُلْ: «اَللّهُمَّ أوسِعْ عَلَیَّ مِنْ رِزقِکَ الحَلالِ ما أکُفُّ بِهِ وَجهِی، وَأُؤَدِّی بِهِ أمانَتِی، وَأَصِلُ بِهِ رَحِمِی، وَیَکُونُ لی عَوناً عَلَی الحَجِّ وَالعُمرَهِ»(۱).

ای بخشنده ترین کسی که عطا می کند، و ای بهترین کسی که از او درخواست شود، ای مهربانترین کسی که از او درخواست بخشایش شود، ای یگانه، ای یکتا، ای بی مانند، ای بی نیاز، ای آنکه نزاد و زاده نشد و هیچ کسی همتا و همگون او نیست، ای کسی که همسری نگرفت و هیچ فرزندی برایش نیست، ای آنکه هرچه را بخواهد انجام می دهد و آنچه را اراده کند حکم می کند و آنچه را دوست بدارد محقق می سازد، ای کسی که بین انسان و دلش مانع می شود، ای آنکه در برترین چشم انداز است، ای کسی که هیچ چیزی مانندش نیست، ای شنوا، ای بینا.

ص:۳۸

۱- (۱)) - وسائل الشیعه: ج ۷، ص ۸۰-۷۹، ب ۳۱ ح ۲.

و نامهای خداوند عزّ و جلّ را بسیار بر زبان بیاور که نامهای خداوند متعال بسیار است و بر محمد و آل محمد درود فرست و بگو:

بار إلها از روزیِ حلالت بر من بسیار گسترش دِه به اندازه ی که با آن آبرویم را حفظ کنم و امانتم را بپردازم و صله رحم انجام دهم و کمک بر انجام حجّ و عمره ام باشد.

۹ – شروع دعا با صلوات بر محمّد و آل محمّد علیهم السلام

امیر مؤمنان علیه السلام فرمود: هنگامی که حاجتی از محضر الهی داری بیان خواسته ات را با درود بر محمّد و آل محمّد آغاز کن و سپس حاجات خود را طلب نما؛ زیرا خداوند، کریم تر از آنست که از او دو چیز خواسته شود، یکی را عطا کند و از دادن دیگری دریغ ورزد(۱).

* امام صادق علیه السلام نیز می فرماید:

«لا یَزالُ الدُّعاءُ مَحجُوباً حَتّیٰ یُصَلّیٰ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ»(۲). دعا پیوسته در حجاب می ماند (و بسوی خدا بالا نمی رود)، مگر اینکه بر محمد و آل محمد درود فرستاده شود.

۱۰ – گریستن در حال دعا

صاحب کتاب شریف عدّه الداعی، این حالت را، سیّد آداب دعا و اوج قلّهٔ آن می نامد زیرا دلالت بر رقّت قلب یعنی شکستگی دل دارد. رقّت قلب از نشانه های اخلاص است که دعا را با آن می توان به مرحلهٔ اجابت نزدیک نمود. به همین جهت است که خداوند سبحان به حضرت عیسی علیه السلام فرمود:

«صُبَّ لی مِنْ عَینَیکَ الدُّموعَ(۳)».

با چشمهایت برای من اشک بریز.

ص:۳۹

۱- (۱) – دعوات راوندی: ص ۲۳-۲۲.

۲- (۲) بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۳۱۶، ضمن ح ۲۱.

۳- (۳) وسائل الشیعه: ج ۷، ص ۷۶، ب ۲۹ ح ۹.

در گریستن برکاتی است که در سایر حالات نیست.

امام صادق علیه السلام فرمود: هنگامی که بدنت به لرزه در آمد، اشک هایت جاری شد، قلبت ترسان و خائف گردید، همانا حاجات تو برآورده می شود(۱).

ونیز امام صادق علیه السلام از قول پدر بزرگوارشان امام محمّد باقر علیه السلام می فرماید: نزدیکترین حالت بنده به پروردگار وقتی است که در حال سجده گریه کند(۲) ، شاید به همین علّت باشد که امام صادق علیه السلام دستور می دهد: هنگامی که قلب یکی از شماها شکست دعا کنید، زیرا قلب نمی شکند مگر اینکه خالص شده باشد.(۳) همچنین ایشان در سخنی نورانی، چاره ی راه را برای افرادی که نمی توانند اشک از چشمانشان در حال عبادت جاری نمایند بیان نموده اند که: اگر حالت گریه به تو دست نداد تباکی کن یعنی خود را بصورت گریه کنندگان در آور، اگر به اندازهٔ سر مگسی اشک از چشمانت جاری شود خوشا به حالت(۴).

۱۱ – اعتراف به گناهان

اعتراف به خطا از دیگر آداب هنگام دعا است که به وسیلهٔ آن می توان خواسته را به اجابت نزدیک تر نمود، امام صادق علیه السلام در این زمینه می فرماید: لازم است انسان حمد و ستایش حق گوید و اوصاف جمیله اش را بیان کند، آنگاه اقرار به گناهان خود نموده و پس از آن حاجت خود را درخواست کند، بخدا سوگند گناه شخص فقط با اقرار (در پیشگاه خدا) پاک می شود(۵).

۱- ((۱)) – عده الداعی: ص ۱۶۷.

۲- ((۲)) عده الداعی: ص ۱۷۴.

۳- ((۳)) – وسائل الشیعه: ج ۷، ص ۷۲، ب ۲۸، ح ۱.

۴- ((۴)) – بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۳۳۴، ذیل ح ۲۵.

۵- ((۵)) – عده الداعی: ص ۱۷۹.

در روایت دیگری حضرت می فرماید: ابتدا حمد و سپاس حق گو، نعمت های او را بیاد آور، شکر آنها کن، آنگاه صلوات بر محمد و آل محمد فرست. پس گناهانت را بیاد آور و اقرار به آنها بکن و از خداوند طلب مغفرت و بخشش نما(۱).

۱۲ – توجه به مقام و منزلت ربوبی

دعاکننده بایـد متوجه باشـد که با چه مقامی صـحبت می کنـد، هرمقدار مقام خداوند در نزد او زیاد باشد، توجه خدا نیز به او همانگونه می شود. امام صادق علیه السـلام فرمود: هرکس می خواهـد بدانـد که منزلت و رتبه اش در پیشـگاه خداونـد چقدر است بایـد ببیند که منزلت خدا نزد او چقدر است، همانا خداوند به همان اندازه برای بنده اش در نظر می گیرد که در دل بنده اش جایگاه دارد(۲).

۱۳ – دعا درحال عافیت و شادمانی

یکی از صـفات بنـدگان صالـح خداوند این است که فقط هنگام گرفتاری دست به دعا بر نمی دارند بلکه در حالت آسایش و عافیت نیز دعا می کننـد زیرا به فرموده امام صادق علیه السـلام: دعا در حالت آرامش و آسایش، سـبب برآورده شدن حاجات در هنگام بلا و سختی می شود(۳).

از سـخنان دیگر آن حضـرت این است که: هرکس بترسد به او بلائی برسد و پیش از بلا دعا نماید، خداوند عزّ وجلّ هرگز او را دچار آن بلا نخواهد کرد(۴).

۱- (۱) – جامع احادیث شیعه: ج ۱۵، ص ۲۳۳، ح ۱۵.

۲- (۲) – عده الداعی: ص ۱۸۰.

۳- (۳) – مکارم الأخلاق: ص ۲۸۴.

۴- (۴) – فلاح السائل: ص ۲۹.

خداوند متعال به حضرت داود علیه السلام وحی کرد: «اُذکُرْنی فی أیّام سَرّائِکَ، أستَجِبُ لَکَ فی أیّام ضَرّائِکَ»(۱). (ای داود)! مرا در وقت شادمانیت یاد کن تا در وقت ناراحتی ات تو را اجابت کنم.

۱۴ – دعا به برادران دینی

دعا کننده هنگام دعا علاوه بر خود، برادران دینی و دیگران را نیز در نظر داشته باشد و بطور عموم دعا کند.

امام صادق علیه السلام فرمود: هرکس چهل مؤمن را مقدم بدارد و برای آنها دعاکند و بعد برای خود دعاکند، دعای او مستجاب است(۲).

پیامبراکرم صلی الله علیه و آله فرمود: هنگامی که دعا می کنید برای همه دعا کنید که به اجابت نزدیکتر است(۳).

در فرازی از نمازمان می گوئیم «اهْدِنَا الصِّرَ ٰطَ الْمُسْتَقِیمَ»(۴).

«خدایا ما را به راه راست هدایت کن» با این دعا، از خداوند متعال طلب هدایت و استمرار آن را برای خود و دیگران می کنیم.

شاید به همین دلیل باشد که شب زنده داران در نماز شب خود، چهل مؤمن را دعا می کنند و آمرزش آنان را از خداوند می خواهند.

بطور کلی دعای افراد برای یکدیگر زودتر از دعا برای خودشان به اجابت می رسد، زیرا زبان هر فردی برای خودش گناه کرده است ولی برای دیگران مرتکب گناه نشده است، بنابراین وقتی برای دیگران دعا می کند، با زبانی پاک دعا می کند.

خداوند به حضرت موسی علیه السلام وحی کرد:

مرا با زبانی که با آن گناه نکرده ای بخوان. موسی گفت: خدایا!

۱– ((۱)) بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۳۸۱، ح ۶.

۲– ((۲)) – عده الداعی: ص ۱۸۲.

۳– ((۳)) – عده الداعی: ص ۱۵۷.

۴– ((۴)) – حمد: آیهٔ ۶.

ازکجا چنین زبانی بیاورم، جواب آمد: مرابا زبان غیرخودت بخوان (یعنی از دیگران بخواه تا برایت دعا کنند)(۱).

پیامبراکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

هیچ دعایی همچون دعای شخص در پشت سر دیگری با سرعت به اجابت نمی رسد(۲). دعا برای دیگران در زندگی معصومین علیهم السلام و پیروان آن بزرگوران نمونه های فراوانی دارد.

علی بن ابراهیم از پدرش نقل می کند که گفت: (روز عرفه) در موقف، عبداللّه بن جندب را دیدم، که اعمال خود را به بهترین وجه انجام می داد، دائماً دست های خود را به آسمان بلند می کرد و اشک از گونه هایش جاری بود و به زمین می ریخت، هنگامی که زمان وقوف تمام شد به او گفتم: ای ابا محمد، هرگز وقوف کننده ای بهتر از تو نیافتم، توبهترین وقوف را (ازنظر توجه به خدا، دعا و معنویت) داشتی.

او در جواب من گفت: به خدا سوگند فقط برای برادران دینی ام دعا کردم، و این هم به این دلیل بود که امام موسی کاظم علیه السلام به من خبر داد: هرکس به برادر دینی خود در غیابش دعا کند، ندائی از عرش بلند می شود که صد هزار برابر در حق خودت مستجاب باد. از این جهت من نخواستم صدهزار دعائی را که اجابتش ضمانت شده رها کنم و مشغول یک دعا برای خودم شوم که نمی دانم مستجاب می شود یانه! (۳)

۱۵ – بلند کردن دست ها هنگام دعا

حضرت سیدالشهداء علیه السلام فرمود: پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله هنگام دعا دو

۱- ((۱)) – وسائل الشیعه: ج ۷، ص ۱۰۹، ب ۴۱، ح ۱۲.
۲- ((۲)) عده الداعی: ص ۱۸۳.
۳- ((۳)) – فلاح السائل: ص ۴۴.

دست مبارکش را بلند می کرد همانگونه که مسکین هنگام طلب غذا دست هایش را بلند می کند(۱).

در کتاب عدّه الداعی آمده است پروردگار به حضرت موسی علیه السلام وحی کرد: ای موسی! دو دستت را با چنان حالت ذلّت و خاکساری درمقابل من بلند کن که بنده هنگام استغاثه و پناه بردن به مولایش، دست های خود را بلند می نماید؛ اگر چنین کنی (به تو) رحم می کنم، (زیرا) من از هر بزرگواری، بزرگوارتر و از هر توانمندی، تواناتر هستم.

ای موسی! از فضل و رحمت من بخواه که هر دوی اینها به دست من است و غیر من مالك آنها نیست...(۲).

۱۶ - در دست داشتن انگشتر عقیق یا فیروزه

امام صادق علیه السلام از قول پیامبراسلام صلی الله علیه و آله چنین نقل می فرماید که خداوند متعال فرمود: من حیا می کنم از اینکه بنده ای دست های خود را بلند کند و در آن انگشتری فیروزه باشد و من او را محروم برگردانم.(۳) باتوجه باینکه دراین روایت کلمهٔ (عبد) بکار رفته است می توان این توضیح را اضافه نمود که دعاکننده باید در مقام عبودیت و بندگی باشد، آنگاه با انگشتر فیروزه دعا کند و گرنه این روایت شامل حال ستمگران و پادشاهانی که انگشتر فیروزه بدست می کنند نمی شود.

امام رضا علیه السلام از جدّ خود امام صادق علیه السلام نقل نموده است که:

هرکس انگشتر عقیق در دست کند، فقیر نمی شود و حاجات او به بهترین وجه بر آورده می گردد(۴).

۱- ((۱)) - مکارم الأخلاق: ص ۲۸۴.

۲- ((۲)) - عده الداعی: ص ۱۹۶.

۳- ((۳)) - وسائل الشیعه: ج ۵، ص ۹۵، ب ۵۶، ح ۳.

۴- ((۴)) - جامع احادیث شیعه: ج ۱۶، ص ۷۷۱، ح ۱۱.

۱۷ – خوش بین بودن به خداوند

در حدیث قدسی آمده است:

«أنا عِندَ ظَنِّ عَبدی بی، فَلا یَظُنَّ بی إلّا خَیراً»(۱). من نزد گمان بنده ام هستم و بنده ام جز خیر به من گمان نداشته باشد.

رسول خدا صلی الله علیه و آله می فرماید: خدا را بخوانید در حالی که یقین دارید شما را اجابت می کند. (۲)

۱۸ – خواندن دعا در زمان های تعیین شده

گاهی دعایی برای زمان خاصی وارد شده است که آن زمان در استجابت دعا مؤثّر است. مانند، دعای سمات که در آخرین ساعات روز جمعه خوانده می شود یا دعاهایی که در شب ها و روزهای ماه مبارك رمضان وارد شده است که توضیح این مورد در ص ۶۲ زمان دعا خواهد آمد.

۱۹ – خواندن دعا در مکان های تعیین شده

گاهی دعایی برای مکان خاصی است و آن مکان در اجابت دعا مؤثّر است که توضیح این مورد نیز در ص ۶۷ مکان دعا خواهد آمد.

۲۰ – دعا در تنهائی و خلوت

دعا در تنهائی و خلوت فوائد و برکات خاصی دارد و دعا در جمع مؤمنین و جماعات اسلامی فوائد و برکات دیگری دارد، بنابراین برای بهره مندی از همه برکات، خوب است که هم در تنهایی و خلوت و هم در بین جماعت مؤمنین دعا کنیم.

اگر بندهٔ خدا در تنهائی و خلوت دعاکند، کمتر دچار ریا می شود

۱- (۱)) بحار الأنوار: ج ۹۳، ص ۳۰۵، ضمن ح ۱.

۲- (۲)) – عده الداعی: ص ۱۴۴.

و دعایش مخلصانه خواهد بود، خیلی راحت گریه و زاری می کند و با خدا صحبت کرده و خواسته های خود را می خواهد، شکی نیست هنگامی که در بین جمعیت باشد توجه به افراد و اطرافیان و بعضی از آداب اجتماعی مانع آن توجه خاص در حالت خلوت می شود.

امام رضا علیه السلام فرمود:

یک دعا در تنهائی و خلوت، برابر با هفتاد دعای آشکار است.(۱) البته دعا در جمع مؤمنین برکات ویژه ای دارد که در شماره زیر بیان می شود.

۲۱ – دعا همراه با دیگران

با توجه به اینکه در بین انسان های با ایمان، افرادی هستند که به خداوند متعال نزدیک ترند و خداوند توجه بیشتری به آنها دارد؛ بهتر است شخص در جمع و همراه دیگران دعا کند تا احتمال اجابت آن از سوی خدا بیشتر شود.

این مطلب را می توان با جریان مباهله ی پیامبر صلی الله علیه و آله تأیید نمود، آن زمان که رسول خدا صلی الله علیه و آله می خواست با دشمنان مباهله نماید، خداوند دستور داد تا با اهل بیت خود، همه با هم لعنت خدا را برای دروغگویان بخواهند.

در حدیثی بسیار جالب امام صادق علیه السلام می فرماید: هرگروه چهل نفری که اجتماع کنند و حاجتی را از خداوند بخواهند، خداوند دعای آنها را مستجاب خواهد کرد، در صورتی که این گروه عدد شان به چهل نفر نرسد (می توانند) چهار نفر شوند و ده بار حاجت خود را

۱- (۱)) – بحارالأنوار: ج ۹۳، ص ۳۴۰، ضمن ح ۱۱.

بخواهنـد و دعا کننـد و اگر چهار نفر نیز موجود نبود، یک نفر می توانـد چهل بار خـدا را بخواند، که در این صورت خداوند عزیز و جبّار، خواسته ی او را برآورده می سازد(۱).

دعا کردن همراه با دیگران شیوه ی اولیای الهی بوده است.

امام صادق علیه السلام می فرماید:

هر مسأله ای که پدرم را محزون می ساخت، زنان و کودکان را جمع می نمود و دعا می فرمود و آنها آمین می گفتند(۲).

دعـا همراه بـا دیگران برکـات ویژه ای دارد و در تنهائی و خلوت نیز آثار مخصوص دیگر. از اینرو اولیاء الهی ما را به هر دوی اینها راهنمائی نموده اند تا از برکات هیچ یک محروم نمانده بتوانیم به مرحله ی استجابت دعا برسیم.

بنابراین دعا کننده باید ببیند در تنهائی توجه بیشتر دارد یا همراه با دیگران در هر کجا توجه بیشتر پیدا می کند دعا کند ولی از این نکته غافل نباشـد که ممکن است در ضـمن جمع مسـتجاب الـدعوه ای باشد که از برکت او دعای دعا کننده نیز مسـتجاب گردد.

۱- ((۱)) - عده الداعی: ص ۱۵۷.

۲- ((۲)) - عده الداعی: ص ۱۵۸.

فصل سوّم: آداب پس از دعا

۱ – کشیدن دو دست به سر و صورت پس از دعا

از امـام صادق علیه السـلام روایت شـده که فرمود: هیـچ بنـده ای دست های خود را به درگاه خداونـد عزیز جبار نگشایـد جز اینکه خداونـد عزّ و جلّ حیا می نمایـد که دست او را خالی برگردانـد پس هرچه از فضل و رحمتش بخواهد در دست او قرار می دهـد، بنـابر این هنگـامی که هریک از شـما دعا کردیـد دست خود را بر نگردانیـد جز اینکه آنها را به سـر و صورت خود بکشید(۱).

و در ذیل روایت دیگری آمده است که دستها رابه صورت خود بکشید.(۲)

۲ – صلوات بر محمّد و آل محمّد علیهم السلام پس از دعا

از امام صادق علیه السـلام روایت شـده که فرمود: هرکس حاجتی را از خداوند می خواهد اول بر محمد و آل او درود فرسـتد سپس حاجت خود را طلب کند و بعد از بیان حاجت دوباره بر محمد و آل

۱- (۱)) – کافی: ج ۲، ص ۴۷۱، ح ۲.

۲- (۲)) – مستدرک الوسائل: ج ۵، ص ۱۸۸، ح ۲.

محمـد درود فرسـتد. (زیرا از آنجا که درود بر اهل بیت علیهم السـلام حتماً پذیرفته می شود) خداوند عزّ و جّل کریم تر از آن است که ابتدا و انتهای دعا را قبول نماید و وسط آن را رد کند(۱).

۳ – قرائت این ذکر پس از دعا

یکی دیگر از آداب پس از دعـا این است که دعـا کننـده پس از درخـواست حـاجت این جمله را که بر گرفته از سـخنان امـام صادق علیه السلام است بخواند

«ماشاءَ اللّهُ لا حَوْلَ ولا قُوَّهَ إلّابِاللّهِ العَلِیِّ العَظِیمِ».(۲)

آنچه خدا خواهد (می شود) هیچ جنبش وهیچ نیروئی نیست جز از خدای والا مرتبهٔ بزرگ.

۴ – پرهیز از گناه بعد از دعا

گناه بعد از دعا سبب قطع رحمت الهی و مانع اجابت دعا می شود.

امام باقر علیه السلام می فرماید:

همانا بنـده از خداونـد حاجتی از خواسته های دنیائی اش را می طلبـد واز شأن خداوند متعال این است که در زمان نزدیک یا آرام آرام آن حاجت را برآورد، اما بنـده نزدیك زمان اجابت دعا، گناه می کنـد و خداونـد به مَلَکی که مأمور اجابت او بوده است دسـتور می دهـد کـه حـاجت او را برآورده مکـن؛ زیرا او مرا (باگنـاه خـود) خشـمگین سـاخت و از ناحیـهٔ مـن مسـتحق محرومیّت است(۳).

در برخی ادعیه آمده است:

«أعوذُ بِکَ مِنَ الذُّنُوبِ الَّتی تَرُدُّ الدُّعاءَ»(۴) بار خدایا، از گناهانی که دعا را ردّ می کند و مانع استجابت

۱- (۱) – عده الداعی: ص ۲۱۰.

۲- (۲) – کافی: ج ۲، ص ۵۲۱، ح ۱.

۳- (۳) – مستدرك الوسائل: ج ۵، ص ۲۶۸، ح ۲.

۴- (۴) عده الداعی: ص ۲۱۱.

آن می شود، به تو پناه می برم.

در نتیجه بایـد این نکته همواره آویزهٔ گوش مـان باشـد که، انسان مؤمن پس از دعا نبایـد اعمالی را انجام دهـد که نعمت های الهی تغییر کند و مانع اجابت دعا و نزول رحمت خداوند گردد.

بخش چهارم: اموری که در تسریع اجابت دعا اثر دارد

اشاره

از اخبار و روایات رسول خدا صلی الله علیه و آله و امامان معصوم علیهم السلام استفاده می شود که آن بزرگواران شرائط و آدابی را برای دعا معرفی کرده اند و می توان گفت رعایت آن ها در تسریع اجابت دعا مؤثر است.

در ذیل توجه شما را به چند روایت و رعایت چند نکته جلب می کنم:

عَنْ مُوسَی بنِ جَعفَرٍ علیه السلام أَنَّ رَجُلاً شَکی إلَیهِ: إنَّنی فی عَشرَهِ نَفَرٍ مِنَ العِیالِ، کُلُّهُمْ مَرِیضٌ، فَقالَ لَهُ مُوسی علیه السلام: «داوِهِمْ بِالصَّدَقهِ، فَلَیسَ شَیْءٌ أَسرَعَ إجابَهً مِنَ الصَّدَقهِ، وَلا أَجدی مَنفَعَهً لِلمَریضِ مِنَ الصَّدَقهِ»(۱).

از امام کاظم علیه السلام نقل شده است که شخصی خدمت حضرت شِکوَه کرد که من ده نفر عیال دارم همه بیمارانند، حضرت به او فرمود:

آنان را با دادن صدقه مداوا کن و هیچ چیزی در اجابت سریع، همچون صدقه نیست و چیزی را سودمندتر از صدقه برای بیمار سراغ ندارم.

عَنِ السّکونیّ، عَنْ أَبی عَبدِ اللّهِ علیه السلام قالَ: قالَ رَسُولُ اللّهِ صلی الله علیه و آله: «إیّاکُمْ وَدَعوَهَ المَظلُومِ، فَإنَّها تُرفَعُ فَوقَ السَّحابِ حَتّی یَنظُرَ اللّهُ عَزَّ وَجَلَّ إلَیها

۱- ((۱)) - وسائل الشیعه (آل البیت): ج ۲، ص ۴۳۳، ح ۴.

فَيَقُولُ: ارفَعُوها حَتّیٰ أَستَجِيبَ لَهُ، وَإيّاکُمْ وَدَعوَةَ الوالِدِ، فإنَّها أَحَدُّ مِنَ السَّيفِ»(۱).

امام صادق عليه السلام از رسول خدا صلى الله عليه و آله نقل كرده كه فرمود: بترسيد از دعا (و نفرين) مظلوم و ستمديده كه دعاى او از ابرها - موانع استجابت دعا - بالا رود تا جايى كه خداوند عزّوجلّ در آن (با نظر رحمت) بنگرد آنگاه بفرمايد: آن را بالا بريد تا برايش اجابت كنم و از دعا (و نفرين) پدر بپرهيزيد كه از شمشير برنده تر است.

عَنِ السَّكونيّ، عَن أبى عَبدِ اللّهِ عليه السلام قالَ: قالَ النَّبيُّ صلى الله عليه و آله: «لَيسَ شَيٌّ أَسرَعَ إجابَةً مِنْ دَعوَةِ غائِبٍ لِغائِبٍ»(۲).

سكونى از امام صادق عليه السلام نقل كرده كه فرمود: هيچ دعايى زودتر به اجابت نرسد از آن دعايى كه شخص غائب براى غائب ديگرى نمايد.

عَن أبى جعفر عليه السلام: «أَسرَعُ الدُّعاءِ نَجاحاً لِلإجابَهِ دُعاءُ الأَخِ لِأخيهِ بِظَهرِ الغَيبِ، وَإذا يَدَأَ (يَبدَأُ) بِالدُّعاءِ لِأَخِيهِ، فَيَقُولُ لَهُ مَلَکٌ مُوَکَّلٌ بِهِ: آمِين، وَلَکَ مِثلاهُ(۳)».

امام باقر عليه السلام فرمود: زودترين دعا در مستجاب شدن دعاى برادر دينى براى برادر دينى خود در غياب او است آنگاه كه به دعا كردن براى برادر دينى اش آغاز كند فرشته گمارده شده بر او مى گويد: آمين، و براى تو است دو چندان آن (آنچه براى برادر دينى ات درخواست كردى).

قالَ النّبى صلى الله عليه و آله: «أَسرَعُ الدُّعاءِ إجابَةً دَعوَةُ غائِبٍ لِغائِبٍ»(۴).

رسول خدا صلى الله عليه و آله فرمود: دعايى (كه از همه دعاها) زودتر به اجابت رسد دعاى شخص غائب براى غائب ديگر (و پشت سر او است).

۱- ((۱)) - كافى: ج ۲، ص ۵۰۹، ح ۳.
۲- ((۲)) - كافى: ج ۲، ص ۵۱۰، ح ۷.
۳- ((۳)) - عده الداعى: ص ۱۸۳.
۴- ((۴)) - دعوات راوندى: ص ۳۰.

عَنِ الفُضَیلِ بنِ یَسارٍ، عَن أبی جَعفَرٍ علیه السلام قالَ: «أَوشَکَ دَعوَهٍ وَأَسرَعُ إجابَهٍ دُعاءُ المَرْءِ لِأخِیهِ بِظَهرِ الغَیبِ»(۱).

امام باقر علیه السلام فرمود: دعایی که بیش تر امید اجابت آن می رود و زودتر مستجاب می شود دعا برای برادر دینی در غیاب و پشت سر او است.

* امام حسین علیه السلام فرمود:

«أَوصانی أبی أَمیرُ المُؤمِنینَ عَلِیُّ بنُ أبی طالِبٍ علیه السلام وَصِیَّهً عَظِیمَهً بِهٰذَا الدُّعاءِ وَحِفظِهِ، وَقالَ لی: یا بُنَیَّ اکتُبْ هذَا الدُّعاءَ عَلیٰ کَفَنی، وَقالَ الحُسَینُ علیه السلام: فَعَلتُ کَما أَمَرَنی أَبی، وَهُوَ دُعاءٌ سَرِیعُ الإجابَهِ، خَصَّ اللّٰهُ بِهِ عِبادَهُ المُقَرَّبِینَ، وَما مَنَعَهُ عَنِ الأَولِیاءِ وَالأَصفِیاءِ، وَهُوَ کَنزٌ مِنْ کُنُوزِ اللّهِ، وَهُوَ المَعروفُ بِدُعاءِ الجَوشَنِ»(۲).

پدرم امیرمومنان علی علیه السلام مرا به این دعا و مواظبت بر آن سفارش اکید فرمود و به من فرمود: ای پسرم این دعا را بر روی کفنم بنویس.

امام حسین علیه السلام می فرماید: من آن را چنانکه پدرم دستور داده بود انجام دادم و این دعایی است که زود مستجاب گردد و خداوند آن را ویژه بندگان مقرب خود ساخت و اولیا و برگزیدگان خود را از آن منع نکرد و این دعایی است از گنج های خداوند و آن دعامعروف به جوشن کبیر است. (این دعا در کتاب بحار الأنوار ج ۹۱ ص ۳۸۴ - ۳۹۷ و کتاب مفاتیح الجنان ص ۱۶۰-۱۸۳ آمده است) چون مفصل بود در این کتاب مختصر نیاوردیم.

۱- ((۱)) - کافی: ج ۲، ص ۵۰۷ ح ۱.
۲- ((۲)) - بحار الأنوار: ج ۹۱، ص ۴۰۲.

رعایت چند نکته

الف) متن دعا

در بعضی از روایات آمده است که امامان معصوم علیهم السلام به پیروان خود دستور می دادند که دعا را همانگونه که به شما آموخته ایم بخوانید

(قُلْ کَما أقُولُ)(۱).

«همانگونه که من می گویم بگوی»، البته این بدین معنی نیست که اگر مؤمنی این متن را نخواند و با زبان و بیان دیگری از خداوند حاجات خود را بخواهد، حاجاتش بر آورده نشود؛ زیرا همانگونه که قبلاً بیان شد، رکن اصلی دعا، خواستن از ذات حق و بریدن از غیر خدا است و خداوند هم مجیب الدعوات است و دعای دعا کننده را اجابت می کند.

صاحب عده الداعی نقل می کند: بعضی از علما گفته اند سزاوار است دعاکننده هنگامی که مدح و ثنای الهی را گفت، آن اسمی را اسماء الهی را نام ببرد که باخواسته اش مناسب است مثلاً هنگامی که رزق و روزی می خواهد، خداوند را با نام هائی چون رزّاق، وهّاب، جواد، مغنی و... بخواند، اگر مطلوب او مغفرت و توبه است با نام هائی چون توّاب، رحمان، رحیم، عفوّ، غفور و.... اگر خواستهٔ او انتقام از دشمن است با نام هائی چون عزیز، جبّار، قهّار، منتقم، بطّاش و غیره خداوند را بخواند و پس از آن خواستهٔ خود را بخواهد(۲).

عَن عَبدِ الرَّحیم القَصیرِ قالَ: دَخلتُ عَلیٰ أبی عَبدِ اللّهِ علیه السلام فَقُلتُ: جُعِلْتُ فِداکَ، إنِّی اخْتَرَعْتُ دُعاءً، فَقالَ: «دَعْنِی مِن اخْتِراعِکَ، إذا نَزَلَ بِکَ أمْرٌ

ص:۵۶

۱- ((۱)) - خصال: ص ۴۵۲، ح ۵۸.

۲- ((۲)) - عده الداعی: ص ۱۹۹.

فَافزَعْ إلَى رَسُولِ اللّهِ صلى الله علیه و آله، فَصَلِّ رَكعَتَينِ تَهدِيهِما إلَى رَسُولِ اللّهِ صلى الله علیه و آله.

قُلتُ: كَيفَ أَصنَعُ؟

قالَ: تَغتَسِلُ وَتُصَلِّى رَكعَتَينِ، تَستَفتِحُ بِهِما افتِتاحَ الفَرِيضَهِ، وَتَتَشَهَّدُ تَشَهُّدَ الفَرِيضَهِ، فَإذا فَرَغتَ مِنَ التَّشَهُّدِ وَسَلَّمتَ قُلتَ:

اللّهُمَّ أَنتَ السَّلامُ، وَمِنكَ السَّلامُ، وَإلَيكَ يَرجِعُ السَّلامُ، اللّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَبَلِّغْ رُوحَ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ عَنِّى السَّلامَ، وَالسَّلامُ عَلَيهِم وَرَحمَهُ اللّهِ وَبَرَكاتُه، اللّهُمَّ إنَّ هاتَينِ الرَّكعَتَينِ هَدِيَّهٌ مِنِّى إلَى رَسولِكَ صلى الله علیه و آله، فَأَثِبْنى عَلَيهِما ما أَمَلْتُ وَرَجَوتُ مِنكَ، وَفى رَسُولِكَ يا وَلِيَّ المُؤمنينَ».

ثُمَّ تخرّ ساجداً وَتقولُ:

«يا حَيُّ يا قَيُّومُ، يا حَيّاً لا يَمُوتُ، يا حَيُّ لا إلَهَ إلّا أَنتَ، يا ذَا الجَلالِ وَالإكرامِ، يا أَرحَمَ الرّاحِمِينَ» - أربعين مرّه -.

ثُم تضع خدّك الأيمنَ على الأرض فتقولها - أربعين مرّه.

ثمّ تضع خدَّك الأيسر فتقول ذلك - أربعين مرّه -.

ثمّ ترفع رأسك وتمدّ يديك وتقول ذلك - أربعين مرّه -.

ثمّ تردّ يدك إلى رقبتك وتلوذ بسبّابتك - أربعين مره -.

ثمّ خذ لحيتك بيدك اليسرى فابك أو تباك وقل: «يا مُحَمَّدُ يا رَسُولَ اللّهِ أَشكُو إلَى اللّهِ وَإلَيكَ حاجَتى، وَأشكُو إلى أَهلِ بَيتِكَ الرّاشدينَ حاجَتِى، وَبِكُمْ أَتَوَجَّهُ إلَى اللّهِ فى حاجَتى».

ثمّ تسجد وتقول:

يا اللّهُ يا اللّهُ - حتّى ينقطع نفسك

-صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَافعَلْ بى كذا وكذا.

قال أبو عبدِ اللّه عليه السلام: «أنا الضّامِنُ عَلَى اللّهِ عَزَّ وَجَلَّ أَنْ لا يَبرَحَ حَتّى تُقضَى حاجَتُهُ(۱)» .

۱- (۱)) - من لا يحضره الفقيه: ج ۱، ص ۵۶۱-۵۵۹، ح ۷.

عبدالرحیم قصیر می گوید: خدمت امام صادق علیه السلام رسیدم به حضرت عرض کردم فدایت شوم دعایی اختراع کردم، فرمود:

اختراع و ساخته خودر اواگذار، هر گاه کاری برایت پیش آمد به رسول خدا که درودوخدا بر او و خاندانش باد پناه ببر، دو رکعت نماز بگزار و آن را به روح مطهر آن حضرت که درود خدا بر او و خاندنش باد هدیه کن.

عرض کردم چگونه بجا آورم؟ فرمود: غسل می کنی و دو رکعت نماز می گزاری، همچون نماز واجب آغاز می کنی و همچون نماز واجب تشهد می خوانی و سلام می دهی، پس از آن می گویی:

بارالها! تو سلام هستی و سلام از تو است و سلام به سوی تو باز می گردد.

بارالها! بر محمد و آل محمد درود فرست و از جانب من به روح محمد و آل محمد سلام فرست و سلام و رحمت و برکات خداوند بر آنان باد.

بارالها! این دو رکعت نماز هدیه من به رسول تو - که درود خدا بر او و خاندانش باد - است پس در برابر آنها آنچه را آرزو دارم و از تو و درباره رسول تو امیدوارم پاداشم ده، ای ولی و سرپرست اهل ایمان.

آنگاه به سجده می روی و در حال سجده چهل بار می گویی: ای زنده، ای پاینده، ای زنده ای که هرگز نمیرد، هیچ زنده ای نیست و هیچ معبودی نیست جز تو ای صاحب شکوه و بزرگواری، ای مهربانترین مهربانان - چهل بار - سپس گونهٔ راستت را بر زمین گذار و همین ذکر را چهل بار بگو.

سپس گونه چپ را بگذار و همین ذکر را چهل بار بگو.

ص:۵۸

آنگاه سر از سجده برمی داری و دست های خود را می گشایی و آن را چهل بار می گویی.

آنگاه دست خود را به گردنت می آوری و با انگشت سبابه خود اشاره می کنی و آن را چهل بار می گویی.

سپس محاسن خود را با دست چپ خود بگیر و گریه کن و یا با حالت گریه بگو: ای محمد ای فرستاده خدا درباره حاجتم به پیشگاه خداوند و پیشگاه تو شکوَه می کنم و حاجتم را به پیشگاه خاندانت عرضه می دارم و درباره حاجتم به وسیله شما به پیشگاه خداوند رو می آورم.

آنگاه سجده می کنی و در آن حال می گویی: ای خدا، ای خدا تا نفست قطع گردد (بایک نفس) بر محمد و آل محمد درود فرست و درباره حاجتم چنین و چنان کن (حاجتم را برآور).

امام صادق علیه السلام فرمود: من از جانب خداوند عزّو جلّ ضامنم که او آنجا را ترک نکند مگر اینکه حاجتش برآورده شود.

(صلاهٌ أخرى للحاجهِ) عَن أبی عَبدِ اللّهِ علیه السلام قالَ: إذا مَضی ثُلُثُ اللَّیلِ فَقُمْ وَصَلِّ رَکعَتَینِ بِسُورَهِ المُلکِ وَتَنزیل السَّجدَه، ثُمَّ ادْعُهُ وَقُلْ:

«یا رَبِّ قَدْ نامَتِ العُیُونُ، وَغارَتِ النُّجُومُ، وَأَنتَ الحَیُّ القَیُّومُ، لا تَأخُذُکَ سِنَهٌ وَلا نَومٌ، لَن یُوارِیَ عَنکَ لَیلٌ داجٍ، وَلا سَماءٌ ذاتُ أَبراجٍ، وَلا أَرضٌ ذاتُ مَهادٍ، وَلا بَحرٌ لُجِّیٌّ، وَلا ظُلُماتٌ بَعضُها فَوقَ بَعضٍ، یا صَریخَ الأبرارِ، وَغِیاثَ المُستَغِیثِینَ، بِرَحمَتِکَ أَستَغِیثُ، فَصَلِّ عَلى مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَاقْضِ لی حاجَهَ کذا وکذا، وَلا تَرُدَّنی خائِباً وَلا مَحروماً یا أَرحَمَ الرّاحِمینَ» فإنّها فی قضاء الحاجات کأخذ بالید(۱).

نماز دیگری برای برآورده شدن حاجت: امام صادق علیه السلام فرمود:

ص:۵۹

۱- (۱)) - مکارم الأخلاق: ص ۳۳۷.

چون یک سوم از شب گذشت برخیز و دو رکعت نماز با سوره ملک، تنزیل سجده بجای آر. آنگاه دعا کن و بگو:

پروردگارا! چشم ها در خواب است، ستارگان غروب کرده اند در حالی که توزنده وپایداری، نه خوابی تورافراگیرد ونه چرتی (خواب سبکی)، هرگزاز تو شب تیره و تار پنهان نمی ماند و نه آسمان دارای برجها و نه زمین آرام و نه دریای عمیق پهناور و نه تاریکی ها که برخی روی برخی دیگرانـد، ای فریادرس نیک کرداران و دادرس دادخواهان به مهربانی ات از تو دادخواهی می کنم، پس بر محمد و آل محمد درود فرست، فلان حاجتم را برآور و مرا ناکام و محروم بازنگردان ای مهربانترین مهربانان. تاثیر این نماز در برآورده شدن سریع حاجت ها همچون گرفتن با دست است (یعنی نقد است و تاخیر ندارد)

عَن مُعاويَهَ بنِ عَمّارٍ قالَ: قالَ [لی] أبو عَبدِ اللّهِ عليه السلام – ابْتِداءً مِنهُ –:

يا مُعاويهُ، أما عَلِمتَ أَنَّ رَجُلًا أتی أميرَ المُؤمنينَ – صَلَواتُ اللّهِ عَلَيهِ – فَشَكَی الإبطاءَ عَلَيهِ فی الجَوابِ فی دُعائِهِ.

فَقالَ لَهُ: أَينَ أَنتَ عَنِ الدُّعاءِ السَّريعِ الإجابهِ؟ فَقالَ لَهُ الرَّجُلُ: ما هُوَ؟ قالَ: قُلْ:

«اَللّهُمَّ إنّی أَسأَلُکَ بِاسْمِکَ العَظيمِ الأَعظَمِ الأَجَلِّ الأكرَمِ المَخزونِ المَكنُونِ النُّورِ الحَقِّ البُرهانِ المُبينِ الَّذی هُوَ نُورٌ مَعَ نُورٍ، وَنُورٌ مِنْ نُورٍ، وَنُورٌ فی نُورٍ، وَنُورٌ علی نُورٍ، وَنُورٍ فَوقَ كُلِّ نُورٍ، وَنُورٌ يُضیءُ بِهِ كُلَّ ظُلمَهٍ، وَيَكسِرُ بِهِ كُلَّ شِدَّهٍ وَكُلَّ شَيطانٍ مُرِيدٍ، وَكُلَّ جَبّارٍ عَنِيدٍ، لا تَقرَبُهُ أرضٌ وَلا تَقُومُ بِهِ سَماءٌ، وَيَأمَنُ بِهِ كُلُّ خائِفٍ، ويَبطُلُ بِهِ سِحرُ كُلِّ ساحِرٍ، وَبَغیُ كُلِّ باغٍ، وَحَسَدُ كُلِّ حاسِدٍ، وَيَتَصَدَّعُ لِعَظَمَتِهِ البَرُّ وَالبَحرُ، وَيَستَقِلُّ بِهِ الفُلكُ حِينَ يَتَكَلَّمُ بِهِ المَلَکُ، فَلا يَكونُ لِلمَوجِ عَلَيهِ سَبيلٌ، وَهُوَ اسْمُکَ الأعظَمُ

الأعظَمُ، الأجَلِّ الأجَلِّ، النُّورُ الأكبَرُ، الَّذی سَمَّیتَ بِهِ نَفسَکَ، وَاستَوَیتَ بِهِ عَلیٰ عَرشِکَ، وَأَتَوَجَّهُ إلَیکَ بِمُحَمَّدٍ وَأهلِ بَیتِهِ، أَسأَلُکَ بِکَ وَبِهِمْ أَنْ تُصَلِّیَ عَلیٰ مُحَمَّدٍ وَآلِ مُحَمَّدٍ، وَأَنْ تَفعَلَ بی کذا وکذا»(۱).

معاویه بن عمّار می گوید امام صادق علیه السلام بدون سخن و پرسش از جانب من فرمود: ای معاویه آیا نمی دانی که مردی خدمت امیرمومنان علیه السلام آمد و از اینکه اجابت دعایش دیر شده بود نزد آن حضرت شکایت کرد.

حضرت در پاسخ او فرمود: چرای دعای سریع الاجابه (یعنی دعایی که زود مستجاب می شود) را نخواندی؟ عرض کرد آن دعا کدام است، فرمود بگو:

بارالها! از تو درخواست می کنم به نام بزرگ و بزرگتر، والاتر ارجمندتر تو که در نهان است و پوشیده شده، نور حق و برهان آشکار است، آن نامی که نوراست همراه نور و نور است از نور، و نور است در نور، و نور است بر نور، و نور است بالای هر نور و نوری است که هر تاریکی با آن روشن گردد و هر سختی و هر شیطان سرکش و هر جبّار لجباز با آن شکسته شود، نامی که نه زمین (در برابر عظمت آن) آرام گیرد و نه آسمانی پایدار ماند، نامی که هر ترسانی با آن آرام گیرد و آسوده باشد و جادوی هر جادوگری و ستم هر ستمگری و حسد هر حسودی باطل و دفع گردد، نامی که بخاطر عظمتش خشکی و دریا بشکافد و پراکنده گردد، نامی که چون فرشته با آن سخن بگوید فلک آرام گیرد و بر جا ایستد و هیچ موج و ناآرامی و پریشانی بر آن راه نخواهد یافت و آن، نام اعظم اجل اکرم تو است - نور اکبر است

۱- (۱)) - کافی: ج ۲، ص ۵۸۳-۵۸۲ ح ۱۷.

که خود را بدان نامیدی و با آن بر عرش خود تسلط یافتی و استوار شدی - و به وسیله محمد و خاندانش به تو رو می آورم و به حق تو و آنان از تو درخواست می کنم که بر محمد و آل محمد درود فرستی و با من چنین و چنان کنی (حاجتم را برآوری).

دعاءٌ لِمَوْلانا وَمُقْتَدانا أَميرِ المؤمنين عليه السلام فی الشَّدائِد وَنُزُولِ الحَوادثِ، وَهُوَ سَريعُ الإجابَهِ مِنَ اللّهِ تعالی:

«اللّهُمّ أنْتَ الْمَلِکُ الحَقُّ الَّذی لاإلَهَ إلّاأَنْتَ، وَأَنَا عَبْدُکَ، ظَلَمْتُ نَفْسی وَاعْتَرَفْتُ بِذَنْبی، فَاغْفِرْ لِی الذُّنُوبَ لاإلَهَ إلّاأَنْتَ یا غَفُورُ. اللّهُمَّ إنّی أَحْمَدُکَ وَأَنْتَ لِلْحَمْدِ أَهلٌ عَلی مٰا خَصَصْتَنی بِهِ مِنْ مَواهِب الرَّغائِبِ وَوَصَلَ إلیّ مِنْ فَضائِلِ الصَّنائع، وَعَلی مَا أَوْلَیتَنی بِهِ وَتَولَّیْتَنی بِهِ مِنْ رِضْوانِکَ وَأَنلْتَنی مِنْ مَنِّکَ الواصِلِ إلَیّ وَمِنَ الدِّفاعِ عَنِّی، وَالتَّوْفِیقِ لِی، وَالْإجابَهِ لِدُعائِی حَتّی أُناجِیْکَ راغِباً، وَأَدْعُوکَ مُصافِیاً، و...(۱)»

دعایی است از سرور و پیشوای ما امیر مومنان علیه السلام که در هنگام گرفتاری ها و فرود آمدن بلاها خوانده می شود و این دعا در نزد خداوند زود مستجاب گردد و آن دعا این است:

بارالها سلطان و پادشاه حقیقی تو هستی که معبودی جز تو نیست و من بنده تو هستم، بر جانم ستم کردم و به گناهانم اعتراف می کنم پس گناهانم را بیامرز که هیچ معبودی جز تو نیست ای آمرزنده.

بارالها! تو را می ستایم و تنها تویی سزاوار ستایش بخاطر بخشش های دلپذیرت که ویژه ام ساختی و برترین احسانهایت که به من فرمودی....

۱- (۱)) - بحار الأنوار: ج ۹۲، ص ۲۵۹ ح ۳۳.

(دعا مفصل است و نقل آن در این جزوه کوچک مناسب نیست به منبع اصلی مراجع کنید مهج الدعوات ص ۱۲۶-۱۳۳).

ب) زمان دعا

اشاره

زمان دعا در استجابت دعا بسیار مؤثّر است، لذا دعاکننده بهتر است اززمان هائی استفاده کند که درهای رحمت الهی بیشتر باز است.

در اینجا از باب نمونه، چند مورد را به اختصار ذکر می کنیم.

۱) ماه مبارک رمضان

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله در ضمن خطبه شعبانیه در فضیلت ماه مبارک رمضان فرمود: دعای شما در این ماه مستجاب است(۱).

۲) شب و روز جمعه

امام محمّد باقر علیه السلام فرمود: خداوند متعال در هر شب جمعه از اول شب تا آخر شب از بالای عرش ندا می دهد: آیا بنده ی مؤمنی هست که مرا تا قبل از اذان صبح بخواند و برای دنیا و آخرتش دعا کند تا من او را اجابت کنم؟ آیا بنده ی مؤمنی هست که تا قبل از اذان صبح از گناهانش توبه نماید تا توبه او را بپذیرم؟ آیا بنده ی مؤمنی هست که تا قبل از طلوع فجر (اذان صبح) برای زیاد شدن روزی اش دعا کند تا رزق او را زیاد کنم؟(۲) از امام صادق علیه السلام روایت شده است هنگامی که فرزندان حضرت یعقوب علیه السلام از پدر خود خواستند برای آنها دعاکند و بخشش آنها را از خداوند متعال بخواهد، حضرت فرمود: «سَوفَ أستَغفِرُ لَکُمْ

۱- ((۱)) - عیون اخبار الرضا علیه السلام: ج ۱، ص ۲۳۰، ح ۵۳.

۲- ((۲)) - جامع احادیث شیعه: ج ۶، ص ۱۷۶، ح ۷۵.

رَبّی» (۱)«بزودی برای شما از پروردگارم طلب آمرزش می کنم» دعا برای آنان را به سحرگاه جمعه موکول کرد(۲).

امام محمد باقر علیه السلام فرمود: خورشید در روزی بافضیلت تر از روز جمعه طلوع نکرده است(۳).

۳) شب نیمه ی شعبان

عَنْ أبی یَحییَ عَنْ جَعْفرِ بنِ مُحمّدِ الصّادِقِ علیه السلام قال: سُئِلَ الباقرُ علیه السلام مِنْ فَضلِ لَیلهِ النّصفِ مِنْ شَعْبان، فقال: «هِیَ أفْضلُ لیلهٍ بَعدَ لَیلهِ القَدْرِ، فیها یَمنحُ اللّهُ العِبادَ فَضْلَهُ ویَغفرُ لَهُم بمنّهِ فاجْتَهِدُوا فی القُربهِ إلی اللّهِ تعالی فیها فإنّها لیلهٌ آلی اللّهُ عزَّوَجلَّ علی نفسِهِ أنْ لا یَرُدَّ فیها سائلاً ما لمْ یَسئَلِ اللّهَ مَعصِیهً وإنَّها اللَّیلهُ الّتی جَعَلَها اللّهُ لَنا أهلِ البَیتِ بإزاءِ ما جَعلَ لَیلهَ القَدرِ لِنبیِّنا صلی الله علیه و آله فاجْتهدُوا فی الدّعآءِ والثّنآءِ عَلی اللّهِ تَعالی(۴)...».

أبو یحیی از امام صادق علیه السلام نقل می کند که حضرت فرمود: از امام باقر علیه السلام درباره فضیلت و برتری شب نیمه شعبان سؤال شد، حضرت فرمود: این شب از نظر فضیلت برترین شب ها پس از شب قدر است، در این شب خداوند فضل خود را نصیب بندگانش می کند و با احسان خود آنان را می آمرزد، پس در این شب در تقرّب به خداوند متعال بکوشید، چون در این شب خداوند متعال بر خود واجب کرده که درخواست مشروع هیچ درخواست کننده ی را ردّ نکند و این شب را خداوند برای ما اهل بیت قرار داد در برابر شب قدری که برای رسول خدا صلی الله علیه و آله قرار داد، پس در دعا و خواستن از خدا و ثنای بر او [بسیار] بکوشید....

۱- ((۱)) یوسف: آیه ۹۸.

۲- ((۲)) - عده الداعی: ص ۴۶.

۳- ((۳)) - کافی: ج ۳، ص ۴۱۳ ح ۱.

۴- ((۴)) - اقبال الأعمال: ص ۶۹۵، (چاپ سنگی).

اهل سنت نیز در فضیلت شب نیمه ی شعبان از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله روایت نقل کرده اند(۱).

۴) شب قدر

یکی از مهمترین زمان های دعا، شب قدر است زیرا سرنوشت یکسال شخص، در این شب نوشته می شود. در قرآن مجید آمده است که شب قدر از هزار ماه بهتر است.

احیاء و شب زنده داری مخصوص شبهای قدر در ماه مبارک رمضان نیست بلکه شب اول ماه رجب، شب نیمه ی شعبان، شب عید فطر و قربان نیز شب احیا است، بنابراین دعا در این شبها نیز اهمیّت دارد. امیرالمؤمنین علی علیه السلام فرمود: چه زیبا است! اینکه انسان در طول سال، در این چهار شب از دنیا فارغ باشد. (و به دعا و مناجات بپردازد)(۲).

۵) دعا بعد از نماز و بعد از صدقه

یکی از موارد استجابت دعا، دعاکردن پس از نماز است.

امام صادق علیه السلام در سخنی نورانی چنین فرمود: خداوند نماز را در بهترین و با فضیلت ترین ساعات بر شما واجب کرد. پس خداوند را بعد از نماز هایتان بخوانید(۳).

در روایت دیگری از امام صادق علیه السلام داریم که دعا در چهار موقع مستجاب می شود در نماز وتر، بعد از نمازهای صبح، ظهر و مغرب(۴).

۱- ((۱)) - أبی أمامه از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمود:دعا در پنج شب ردّ نمی شود: شب اول رجب، شب نیمه ی شعبان، شب جمعه، شب عید فطر و شب عید قربان. الجامع الصغیر: ج ۱، ص ۴۵۶، ح ۳۹۶۷.
۲- ((۲)) - مصباح المتهجّد: ص ۶۴۸.
۳- ((۳)) - جامع احادیث شیعه: ج ۵، ص ۳۵۶ ح ۴.
۴- ((۴)) - کافی: ج ۲، ص ۴۷۷ ح ۲.

از دیگر اعمال نیک، کمک به فقیران و تهی دستان است که برای شخص کمک کننده پس از مساعدت دعا کند.

از امام باقر یا امام صادق علیهما السلام روایت شده است که: وقتی به فقیران بخشش می کنید بگویید دعا کنند که حتما دعای آنها در حق شما مستجاب می شود...(۱).

۶) وقت افطار

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: دعای روزه دار هنگام افطارش مستجاب است(۲).

۷) سایر زمان ها

- نهم ذی الحجّه: روز عرفه از زمان های دیگر دعا است. عرفه روز دعا ومسئلت ازحضرت حق است ودراین روز گرفتن روزه مستحب است ولی دعا در این روز آن چنان اهمیّتی دارد که اگر شخص دعاکننده دچار ضعف بشود، روزه نگرفتن در این روز برای او بهتر است.

- بین نماز ظهر و عصر روز چهارشنبه: جابربن عبداللّه می گوید:

پیامبر صلی الله علیه و آله در جنگ احزاب، روزهای دوشنبه و سه شنبه دعا کردند اما دعای ایشان روز چهارشنبه بین نماز ظهر و عصر مستجاب شد و آثار شادی در چهرهٔ مبارکشان آشکار گردید. برای من نیز هرگاه مسأله ی مهمی پیش می آمد، بین نماز ظهر و عصر روز چهارشنبه دعا می نمودم و دعایم حتما به اجابت می رسید(۳).

- ساعات پایانی شب: زمان دیگر برای استجابت دعا، آخر شب است. پیامبراکرم صلی الله علیه و آله می فرماید: هنگامی که آخر شب می شود

۱- (۱)) عده الداعی ص ۶۸

۲- (۲)) مکارم الاخلاق ص ۲۵

۳- (۳)) مستدرک الوسائل ج ۵ ص ۲۸۲ ح ۱۱.

خداوند سبحان می فرماید: آیا دعا کننده ای هست تا دعایش را اجابت کنم؟ آیا درخواست کننده ای هست تا خواسته اش را به او عطا کنم؟ آیا استغفار کننده ای هست تاگناهانش راببخشم؟ آیا توبه کننده ای هست تا توبه اش را قبول کنم؟(۱)- بین الطلوعین: زمان دیگر از سحر تا طلوع آفتاب است. در روایتی امام محمّدباقر علیه السلام می فرماید: هنگام سحر تا طلوع آفتاب دعا کنید، چرا که در این ساعت درهای آسمان باز است و ارزاق تقسیم می گردد و حاجات مهم برآورده می شود(۲).

– همهٔ ایّام هفته: هریک از روزهای هفته به یکی از امامان معصوم علیهم السلام تعلّق دارد.

شنبه: متعلّق به پیامبر گرامی اسلام صلی الله علیه و آله است.

یکشنبه: امام علی علیه السلام و حضرت صدیقه طاهره علیها السلام.

دوشنبه: امام حسن مجتبی و امام حسین علیهما السلام.

سه شنبه: امام سجّاد، امام محمّد باقر و امام جعفر صادق علیهم السلام.

چهارشنبه: امام کاظم، امام رضا، امام جواد و امام هادی علیهم السلام.

پنجشنبه: امام حسن عسکری علیه السلام.

جمعه: متعلّق به حضرت مهدی (عَجَّلَ اللّهُ تَعالی فَرَجَهُ الشَّریفَ) می باشد (عده الداعی: ص ۵۲). که دعاکننده در هر روز می تواند این بزرگواران را واسطه قرار دهد و به وسیله ی آنان حاجات خود را از خداوند متعال بخواهد.

زمان های دیگری نیز در روایات امامان معصوم علیهم السلام برای دعاکردن بیان شده است همچون: هنگام وزیدن بادها، هنگام از بین

۱- ((۱)) – امالی صدوق: ص ۴۹۶ م ۶۴ ح ۵.

۲- ((۲)) – کافی: ج ۲، ص ۴۷۸ ح ۹.

رفتن سایه ها، وقت فرود آمدن باران، هنگامی که اولین قطرهٔ خون شهید بر زمین می ریزد(۱) و موارد دیگری که به جهت اختصار از ذکر آنها خودداری می نمائیم.

ج) مکان دعا

پیشوایان معصوم علیهم السلام اماکنی را معرفی کرده اند که دعا در آن مکان ها، بسیار به مرحلهٔ اجابت نزدیک است.

چندین مورد از این اماکن مقدّسه را مختصراً بیان می نمائیم:

۱) عرفات و مشعر: یکی از مکان های مقدّس، سرزمین عرفات است. در روایتی آمده است که خداوند سبحان در روز عرفه به ملائکه می فرماید: آیا بندگان مرا که از اطراف عالم آمده اند، و ترک زینت کرده اند، و پوست هایشان خشکیده و غبار آلوده اند را نمی بینید؟ می دانید از من چه می خواهند؟ ملائکه می گویند: پروردگارا آنها از تو بخشش و آمرزش می خواهند. خداوند می فرماید: شاهد باشید که من آنها را بخشیدم(۲).

روایتی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل شده که خلاصه ی آن چنین است:

خداوند در روز عرفات به ملائکه می گوید:

ای فرشتگان من نگاه کنید به بندگانم که با موهای پریشان و غبار آلوده از راه های دور بسوی من آمده اند.

شمارا شاهد می گیرم که دعاهای آنها را اجابت کنم... و چون به مشعر روند خداوند ملائکه را شاهد می گیرد که من دعوت آنها را اجابت می کنم(۳).

۱- ((۱)) وسائل الشیعه: ج ۷، ص ۶۴، ب ۲۳، ح ۱.
۲- ((۲)) - عده الداعی: ص ۵۵.
۳- ((۳)) - کنز العمّال: ج ۵، ص ۷۰، ح ۱۲۰۹۸.

۲) مسـجد: امام صادق علیه السلام می فرماید: پدرم هرگاه حاجتی داشت آن را در موقع ظهر (از خداوند) طلب می نمود، اول صـدقه می داد، مقداری عطر اسـتعمال می نمود، سـپس به طرف مسـجد می رفت و در آنجا آنچه را می خواست از خدا طلب می کرد.(۱) پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود که خداوند تعالی فرموده:

خوشا بحال کسـی که در خانه اش وضو بگیرد و مرا در خانه ام زیارت کنـد، آگاه باشـید که کرامت زیارت شونـده بر زیارت کننده حق است(۲).

۳) بیت الحرام: امام صادق علیه السـلام در ضـمن روایتی فرمود: خداوند هفت قطعهٔ زمین را از بین کل زمین اختیار نمود، بیت الحرام، حرم، محل قبور پیامبران و اوصیاء و... (۳)۴) باب کعبه: امام صادق علیه السلام فرمود: نیست بنده ای که وضو بگیرد و سپس استلام حجر الاسود کند - دست بر حجر الأسود کشد - آنگاه دو رکعت نماز در مقام ابراهیم بجا آورد سپس برگردد و دست بر در کعبه گذارد و خداوند را حمد و ستایش کند آنگاه سؤال نکند چیزی را مگر آنکه خداوند به او عطا کند(۴).

۵) حجر اسـماعیل و زیر ناودان: در فقه الرضا آمـده: در حجر اسـماعیل زیاد نماز بخوان، و در زیر ناودان قرار گیر و آنجا زیاد دعا بکن(۵). ۶) رکن یمانی: امام صادق علیه السـلام فرمود: خداوند عزّ و جلّ در رکن یمانی ملکی گذاشـته که بر دعای شما آمین می گوید(۶).

ص:۶۹

۱- ((۱)) - جامع احادیث شیعه: ج ۱۵، ص ۲۳۶ ح ۱.

۲- ((۲)) - ثواب الأعمال: ۴۷، ح ۲.

۳- ((۳)) - کامل الزیارات: ص ۱۲۵، ح ۳.

۴- ((۴)) - المقنعه: ۳۸۹.

۵- ((۵)) - فقه الرضا: ص ۲۲۲؛ مستدرک الوسائل: ج ۳، ص ۴۲۲، ح ۱.

۶- ((۶)) - کافی ج ۴ ص ۴۰۸ ح ۱۱.

۷) مرقد امام حسین علیه السلام: دعا در جوار مرقد امام حسین علیه السلام از ارزش فراوانی برخوردار است.

روایت شده که خداوند در عوض شهادت امام حسین علیه السلام چهار ویژگی به آن حضرت عطا فرمود:

۱ - در خاک مرقد آن بزرگوار شفا قرار داد.

۲ - اجابت دعا را در قبه و کنار قبر او قرار داد.

۳ - امامان معصوم علیهم السلام را از نسل او انتخاب نمود.

۴ - روزهای زیارت زائران مرقدش را، از عمر آنان به حساب نمی آورد.(۱) ابن عباس در ضمن حدیثی از پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله نقل می کند که فرمود: در زیر قبّه ی امام حسین علیه السلام دعا به اجابت می رسد(۲).

امام صادق علیه السلام فرمود: هرکس حاجتی از خداوند متعال دارد، نزدیک سر مبارک حضرت اباعبداللّه الحسین علیه السلام بایستد و بگوید:

«یا أبا عَبدِ اللّهِ، أشهَدُ أَنَّکَ تَشهَدُ مَقامی، وَتَسمَعُ کلامی، وَأَنَّکَ حَیٌّ عِندَ رَبِّکَ تُرزَقُ، فَاسْأَلْ رَبَّکَ وَرَبِّی فی قَضاءِ حَوائِجی، فَإِنَّها تُقضی إنْ شاءَاللّهُ تَعالی(۳)» . ای ابا عبد اللّه! شهادت می دهم که موقعیّت مرا مشاهده می کنی و کلام مرا می شنوی، تو زنده ای و در پیشگاه خداوند روزی داده می شوی، پس از پروردگار خودت و پروردگار من برآورده شدن نیازهای مرا بخواه. امام صادق علیه السلام فرمود: إن شاءاللّه حاجات او برآورده می شود.

۱- ((۱)) - عده الداعی: ص ۵۷.

۲- ((۲)) - کفایه الأثر: ص ۱۷.

۳- ((۳)) عده الداعی: ص ۶۴.

امام هادی علیه السـلام فرمود: خداونـد بقعه ها و سـرزمین هایی دارد که دوست دارد مردم در آنها او را بخواننـد و هرکس در آنجا دعاکند دعایش رامستجاب می کند، و حرم امام حسین علیه السلام یکی از آن بقعه هاست(۱).

امام هادی علیه السـلام فرمود: من از خداوند خواسـته ام که بعد از من هرکس این دعا را نزد قبرم بخواند، نیازهای او بر آورده شود.

«یـا عُـدَّتی عِنـدَ العُـدَدِ، وَیـا رَجائی وَالمُعتَمَـدَ، وَیا کَهفی وَالسَّنَـدَ، یا واحِـدُ یا أحَـدُ، وَیا قُلْ هُوَاللّهُ أحَـدٌ، أسأَلُکَ اللّهُمَّ بِحَقِّ مَنْ خَلَقتَهُ(۲) مِنْ خَلقِکَ وَلَمْ تَجعَلْ فی خَلقِکَ

مِثلَهُمْ أحَداً، أنْ تُصَلِّیَ عَلَیهِمْ، وَأنْ تَفعَلَ بی کذا وکذا»(۳).

ای ذخیره ی من هنگـام نیازهـا ای امیـدم ای مورد اعتمـادم ای پناهگـاه من ای تکیه گـاه من ای یکتـا ای یگـانه ای که اوسـت خداونـد یکتا از تو درخواست می کنم بار الها به حق کسـی که او رااز میان آفریدگانت به صورت ویژه آفریدی و هیچ کسـی را در آفرینشت مانندش قرار ندادی بر آنان درود فرست و برایم چنین و چنان کن - حاجتم را برآور -.

و مکان های دیگر در کتب مربوطه آمده که جهت اختصار از نقل آنها خودداری می شود.

د) حالت دعا کننده

روحیه و حالات دعاکننده در کنار سایر شـرائط، در استجابت دعا مؤثّر است مانند بریدن از دیگران و فقط به خدا توجه تضرّع و گریه که قبلاً گذشت و به دو مورد دیگر به طور فشرده اشاره می شود.

۱- ((۱)) - مستدرک الوسائل: ج ۱۰، ص ۳۴۷، ح ۳.

۲- ((۲)) خلقتهم، نسخه.

۳- ((۳)) - عده الداعی: ص ۶۵.

۱) حالت روزه داری: یکی دیگر از حالاتی که در اجابت دعا مؤثّر می باشد روزه دار بودن است.

امام صادق علیه السلام فرمود: روزه دار خوابش عبادت، سکوتش تسبیح، عملش پذیرفته و دعایش مستجاب است(۱).

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود: روزه دار دعایش رد نمی شود. (۲)۲) حالت بیماری: پیامبر گرامی صلی الله علیه و آله در ضمن روایتی فرموده است:... شخصی که بیماری را برای رضای خدا عیادت کند، اگر مریض برای عیادت کننده دعا کند، خداوند متعال حتماً دعای او را مستجاب می فرماید(۳).

۱- (۱)) – عده الداعی: ص ۱۲۸.

۲- (۲)) – عده الداعی: ص ۱۲۸.

۳- (۳)) – عده الداعی: ص ۱۲۶.

بخش پنجم: دعا کنندگان به چند دسته تقسیم می شوند

حکیم جلوه رحمه الله در «رِسالَهٌ فی بَیانِ اسْتِجابَهِ الدُّعاءِ» دعاکنندگان را سه قسم می کند که بطور خلاصه نقل می کنیم:

اشاره

(۱)(۲)

۱ - گروهی که دعای آنها مستجاب است مانند انبیاء و ملائکه.

۲ - گروهی که دعای آنها مستجاب نیست مانند کسانی که معرفت به خداوند ندارند.

۳ - گروهی که اگر شرائط استجابت دعا را داشته باشند دعای آنها مستجاب می شود و اگر دارای شرائط نباشند دعای آنها مستجاب نمی شود.

در ذیل برخی کسانی را که در روایات به آنان وعده استجابت دعایشان داده شده، و سپس برخی دیگری را که واجد شرائط استجابت دعا نمی باشند و دعایشان مستجاب نمی گردد نام می بریم.

ص:۷۳

۱- ((۱)) - سید ابو الحسن طباطبائی جلوه قدس سره یکی از سه فیلسوف بزرگ قرن اواخر ۱۳ و اوائل قرن ۱۴ هجری بشمار می آید، وی استاد آیه اللّه شاه آبادی وایشان استاد امام راحل رحمه الله در فلسفه و حکمت و عرفان بوده است.

۲- ((۲)) - رسالهٔ فوق را مؤسسه امام هادی علیه السلام تصحیح نموده و با مقدمه ای به سبک رجالی پیرامون زندگی حکیم جلوه رحمه الله منتشر کرده که اکنون به چاپ دوم رسیده است.

*گروهی که دعایشان مستجاب است

۱ - روزه دار

۲ - حاجی و عمره گزار.

۳ - مرزبان و مجاهد در راه خدا

۴ - امام عادل

۵ - شخص مظلوم

۶ - دعا به برادر دینی در غیاب او

۷ - دعای فرزند صالح در حق پدر و مادر خود

۸ - دعای پدر صالح در حق فرزندش

۹ - کسی که در دعاهایش همه را بطور عموم دعا کند.

۱۰ - دعای شخص قبل از نازل شدن بلا

۱۱ - دعای شخص در حال نعمت و سلامتی (چنین شخصی در هنگام بلا و سختی دعایش قبول می شود)

۱۲ - دعای توکل کننده ی به خدا اگر به غیراو اعتماد نکند(۱).

*گروهی که دعاهایشان به مرحلهٔ اجابت نخواهد رسید

۱ - کسی که بدون حضور قلب دعا کند.

۲ - کسی که برای رسیدن به گناه، دعا کند(۲).

۳ - کسی که بر انجام گناه اصرار داشته باشد.

۴ - کسی که با زبان و قلب آلوده، نیّت ناپاک و بدون توبه دعا کند.

۵ - کسی که با شکم پرشده از مال حرام، دعا کند.

۶ - کسی که به غیر خدا امید داشته باشد(۳).

۱- (۱)) - عده الداعی: ص ۱۳۲-۱۳۱.

۲- (۲)) - عده الداعی: ص ۱۵۲.

۳- (۳)) - عده الداعی: ص ۲۴.

۷ - کسی که ارتباط خود را با خویشان خود قطع کرده باشد(۱).

۸ - کسی که به دنبال کسب رزق و روزی نرود و در خانه می نشیند و می گوید: خدایا به من رزق و روزی ده، که به او گفته می شود:

آیا به تو امر نکردیم بدنبال روزی برو؟

۹ - مردی که زن بدکاره اش را لعن و نفرین کند، به او گفته می شود:

مگر امر (طلاق) زن را به تو واگذار نکردیم؟

۱۰ - مردی که مالی داشته و آن را از بین برده است و می گوید:

خدایا به من روزی ده، جواب می آید: آیا تو را به میانه روی در مال امر نکردیم؟

۱۱ - مردی که مال خود را بدون اینکه شاهد بگیرد، قرض داده و قرض گیرنده انکار می کند، به او گفته می شود: آیا خداوند امر نفرمود که هنگام قرض دادن شاهد بگیر؟.

۱۲ - کسی که به همسایه اش نفرین می کند در حالی که می تواند با فروختن منزل به جای دیگر رود.

۱۳ - کسی که به وسیله ی دعا، از لطف و فضل خداوند مالی را به دست آورد و آن را در راهی که خیر نیست مصرف کند و بعد دوباره از خداوند طلب مال نماید، به او گفته می شود: آیابه تو (مال) عطا نکردیم؟!.

۱۴ - کسی که در حال امنیّت و آسایش دعا نکند و در موقع نزول بلا دعا کند، ملائکه گویند: صدای صاحب این دعا آشنا نیست و دعایش اجابت نمی شود(۲).

۱۵ - کسی که دوستش را نفرین کند. همچون نفرین پدر بر فرزند که از روی ناراحتی باشد.

۱- ((۱)) - مکارم الأخلاق: ص ۲۸۴.

۲- ((۲)) - عده الداعی: ص ۱۳۹-۱۳۷

بخش ششم: چند پرسش و پاسخ

در قرآن و روایات اسلامی سفارش به دعا شده و آداب و شرائطی برای دعا و دعا کننده بیان شده است، و به وسیله دعا انسان در رسیدن به خواسته های خود راهنمائی گردیده است.

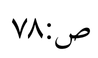
گاه دربارهٔ دعا و وعده پذیرش آن از سوی خداوند متعال، پرسش هایی مطرح می گردد از این قبیل:

چرا دعای بعضی از مردم مستجاب نمی شود؟

اگر خداوند خلاف مصلحت کاری انجام نمی دهد پس فایده دعا چیست؟ و...

که پاسخ به آن ضروری است.

ما در این بخش به چند پرسش پاسخ می دهیم.

۱) سؤال:

باتوجه به اینکه خداوند متعال فرموده است «أُجِیبُ دَعْوَهَ الدَّاعِ»(۱).

«من دعای دعاکننده را اجابت می کنم»، چرا دعای بعضی از مردم مستجاب نمی شود؟

جواب:

۱ - ممکن است دعا و خواستن آنان همراه با ارکان استجابت دعا یا بعضی از آداب و شرائطی که در بخش های گذشتهٔ این کتاب اشاره کردیم، همراه نباشد و در نتیجه دعای حقیقی محقق نشده باشد.

۲ - گاهی در استجابت دعا تأخیر حاصل می شود که دعا کننده صبر و تحمّل این فاصله زمانی برایش مشکل است و تصور می کند دعای او مستجاب نشده است، در صورتیکه مستجاب شده، به روایات زیر توجه کنید.

عَن إسحاقَ بنِ عمّارٍ قالَ: قُلتُ لِأبی عَبدِ اللّهِ علیه السلام: «یُستَجابُ لِلرَّجُلِ الدُّعاءُ ثُمَّ یُؤَخَّرُ، قالَ: نَعَمْ، عِشرِینَ سَنَهً(۲)».

اسحاق بن عمّار می گوید به امام صادق علیه السلام عرض کردم:

آیا (ممکن) است که دعای شخص به اجابت رسیده باشد لکن به

ص:۷۹

۱- ((۱)) - بقره: آیه ۱۸۶.

۲- ((۲)) - کافی: ج ۲، ص ۴۸۹ ح ۴.

تاخیر افتد (و اثر استجابت دعا همان زمان آشکار نگردد)؟ فرمود:

آری، تا بیست سال (ممکن است به تاخیر افتد).

عَن هُشام بنِ سالِمٍ، عَن أبی عَبدِ اللّهِ علیه السلام قالَ: «کانَ بَینَ قَولِ اللّهِ عَزَّ وَجَلَّ: «قَد أُجیبَتْ دَعوَتُكُما»(۱) وَبَینَ أَخذِ فِرعَونَ أَربَعینَ عاماً»(۲).

امام صادق علیه السلام فرمود: میان سخن خدای عزوجلّ (که به موسی و برادرش هارون) فرمود: «به راستی دعای شما به اجابت رسید» و میان نابودی فرعون چهل سال به درازا کشید.

عَن عَبدِ العَزیزِ الطَّویلِ قالَ: قالَ أبو عَبدِ اللّهِ علیه السلام: «إنَّ العَبدَ إذا دَعا لَمْ یَزَلِ اللّهُ تَبارَکَ وَتَعالیٰ فی حاجَتِهِ ما لَمْ یَستَعجِلْ»(۳).

امام صادق علیه السلام فرمود: به راستی بنده چون دعا کند خداوند متعال در پی برآوردن حاجت او است تا زمانی که آن بنده برای رسیدن به حاجتش شتاب نکند.

۳ - گاهی دعا با آداب و شرائط آن همراه است ولی خداوند متعال می داند که صلاح و خیر شخص در بر آورده نشدن دعای او است؛ زیرا ممکن است باعث فساد برای او و یا شخص دیگری شود، یعنی اگر آن دعا مستجاب شود، دعاکننده پشیمان می شود.

این مسئله بسیار اتفاق افتاده است که شخصی مایل بوده به چیزی دست یابد و همینکه به آن رسیده پشیمان شده است و از زیان و فساد آن به خدا پناه برده است، دراین مورد قرآن مجید می فرماید: «عَسَیٰ أَن تَكْرَهُوا شَیْئًا وَهُوَ خَیْرٌ لَّكُمْ وَعَسَیٰ أَن تُحِبُّوا شَیْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ وَاللَّهُ یَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَاتَعْلَمُونَ»(۴).

۱- ((۱)) - یونس: آیه ۸۹.

۲- ((۲)) - کافی: ج ۲، ص ۴۸۹، ح ۵.

۳- ((۳)) - کافی: ج ۲، ص ۴۷۴، ح ۱.

۴- ((۴)) - بقره: آیهٔ ۲۱۶.

«چه بسا که چیزی را ناخوش دارید، ولی در حقیقت خیر و صلاح شما در آن بوده است و بسا که چیزی را دوست بدارید و در واقع به زیان شما است؛ خداوند [پایان کارها را] می داند و شما نمی دانید».

حضرت علی علیه السلام می فرماید: چه بسا انسان، حریص است که به چیزی دست یابد، ولی هنگامی که به آن دست یافت آرزو می کند ای کاش به آن نرسیده دست نیافته بود(۱).

۴ - گاهی دعا کننده به جهت مستجاب نشدن ظاهر دعایش ناراحت است در حالی که مستجاب نشدن دعا به جهت رسیدن به درجات عالی در آخرت، یا دفع گرفتاری های دنیوی است و ثواب و پاداش این راز و نیاز برای آخرت او ذخیره شده است و یا شرور و آفات دنیوی که در انتظار او بوده در اثر همین توجه و راز و نیاز از او دور شده است.

ابو سعید خدری روایت کرده است که پیامبراکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

هر مؤمنی که خداوند متعال را - با دعائی که در آن قطع رحم یا گناه نباشد - بخواند، حتماً خداوند یکی از این سه خصوصیّت را به او عطا می فرماید:

- یا در اجابت دعایش تعجیل می کند.

- یا ثواب آن برای آخرتش ذخیره می شود.

- یا از او سختی و بدی را دفع می کند - که خوبی آن مثل خوبی نتیجه ی دعا است.

یاران پیامبر گفتند: ای رسول خدا، پس زیاد دعا کنیم حضرت فرمود: زیاد خدا را یاد کنید(۲).

۱- (۱) - عده الداعی: ص ۲۲.

۲- (۲) - عده الداعی: ص ۳۰.

مولای متقیان علی علیه السلام در بیانی نورانی می فرماید: چه بسا تأخیر در اجابت دعای بنده، به این جهت است که اجر بیشتری ببرد و بیش از آنچه آرزو دارد پاداش ببیند.(۱)

ازاین مطالب می توان نتیجه گرفت که در دعا نمودن فوائد زیادی است، که اگر به یکی نرسید، مستحقّ رسیدن به دیگر فوائد آن می شود.

۲) سؤال:

اگر خداوند بزرگ، خلاف مصلحت و حکمت کاری انجام نمی دهد، پس فایده ی دعا چیست؟

جواب:

درخواست و دعا برای رسیدن به نعمتی می تواند نوعی مصلحت و اظهار قدردانی از نعمت باشد.

چه بسا انسان تا احساس نیاز به نعمتی یاچیزی نکند واین نیاز خود را آشکار نسازد اگر به آن نعمت دست یابد قدردانی لازم را بعمل نمی آورد وگاه باشد که از بهره مندی از آن نعمت سرباز زند.

ولی هنگامی که احساس کمبود و نیاز کرد چون نعمت باو رسد قبول کند و شاکر آن بشود.

بنابراین می توان گفت:

ممکن است چیزی قبل از دعا و التماس کردن به مصلحت شخص نباشد ولی بعد از دعا، مصلحت و حکمت به آن تعلّق گیرد.

در تشویق به دعا و نهی از بستن دهان و ترک دعا، و اینکه دعا مقدرات را تغییر می دهد و دعا کننده با دعا به منزلت و مقام خاصی

۱- (۱)) - عده الداعی: ص ۳۱-۳۰. به روایت امام صادق علیه السلام در پاورقی ص ۳۱ مراجعه کنید.

می رسد امام صادق علیه السلام به "میسربن عبدالعزیز" می فرماید:

ای میسر! دعا کن و نیازت را از خدا بخواه، نگو که کار گذشته است (وآنچه مقدرشده همان شود و دعا اثری ندارد) همانا در پیشگاه خداونـد متعال منزلت و مقامی است که جز با دعا و خواستن به آن نتوان رسید، و اگر بنـده ای دهان خود را ببندد و درخواست نکند، به او چیزی عطا نمی شود. پس درخواست کن تا به تو عطا شود.

ای میسر! هیچ دری نیست که کوبیده شود، جز اینکه امید آن رود که به روی کوبنده باز شود(۱).

۳) سؤال:

یکی از ارکان استجابت دعا ایمان به ولی خدا در هر زمان است، دیده شده بعضـی افراد غیر مسلمان دعا می کنند و مستجاب می شود، یا بعضـی از فرق اسـلامی ایمان به ولی عصـر - عجّلَ اللّهُ تعالی فرجَه الشّریفَ - ندارنـد، و دعای آنها مستجاب می شود؛ راز مسئله چیست؟

جواب: در صفحه ۲۵-۲۷ گفته شد که مستضـعفین فرهنگی و فکری از این شـرط مسـتثنی هستند زیرا ایشان بر فطرت پاکشان باقی

۱- ((۱)) - کافی: ج ۲، ص ۴۶۶-۴۶۷، ح ۳.مرحوم علامه مجلسـی می گوید: اینکه فرموده (ونگو که کار گذشـته است) این نهی امـام علیـه السـلام دو وجه دارد:اوّل اینکه این گفتـار باطـل است زیرا این گفتـار یهـود و برخی دیگر است [که می گفتند دست خـدا بسته است و کار تمام شده و قابل تغییر نیست] بلکه باید ایمان به بداء [و قدرت الهی داشت که حقایقی هست که بعد از مخفی بودن با دعا یا فعل دیگری آشکار می گردد] و باینکه خداوند سبحان هر روز در شأن و تجلی خاصی است و هر چه خواهـد محو کنـد و هر چه بخواهد ثبت می کند و قضا و قدر مانع دعا نیسـتند... خود دعا نیز از اسـباب قضا و قدر و امر به دعا نیز از آن اسـباب است.دوّم این است که... این کلام را مانع از دعا قرار نـدهی که سـبب اعتقاد بر بی فائـده بودن دعای تو شود [دعا به خودی خود مطلوب است چون عبادت بزرگی است وانسان را به مقام بلنـدی در نزد خدا می رساند که بدون دعا نمی توان به آن رسید]: مرآه العقول: ج ۱۲، ص ۴.

هستند و اگر ضعف فکری نداشتند یا آنها را در عقب ماندگی فرهنگی قرار نداده بودند و مانع رشد آنها نمی شدند و فرصت می دادند تا حق برای آنها روشن شود ایمان می آوردند، این گروه از روی لجاجت و عناد دشمنی با ولی خدا و پافشاری بر انکار حق ندارند، لذا چون از دل و جان و با فطرت پاک به خدا توجه می کنند و دشمنی با ولی خدا ندارند با حفظ شرائط دیگر، دعایشان مستجاب می گردد.

بنابراین شرط ایمان به ولی خدا در هر زمان ثابت است از این رو در روایت امام هادی علیه السلام، (در صفحه ۲۶ و ۲۷) شخصی به نام فتح که ادعای ولایت می کرد و در باطن ولایت نداشت؛ و همچنین طبق روایت امام باقر علیه السلام (در صفحه ۲۵ و ۲۶) آن شخص که در پیامبری حضرت عیسی علیه السلام شک داشت، دعا و خواست آنها مورد اجابت و پذیرش واقع نشد.

۴) سؤال:

برآورده شدن نیازهایی که انسان از خداوند سبحان طلب می کند، یا مقدّر است و یا مقدّر نیست که در صورت اول، بطور ضروری انجام می شود زیرا تقدیر الهی برآن تعلّق گرفته است و در صورت دوم، انجام آن ممتنع است زیرا بر خلاف تقدیر الهی است، پس دعا در برآورده شدن نیازها، چه تأثیری دارد؟

جواب:

مقدّرات الهی بدون اسباب محقّق نمی شود و اگر برآورده شدن خواسته ی شخص، مقدّر باشد بدون سبب و ابزار انجام نمی شود.

دعا هم یکی از اسباب و ابزارهای اجابت و برآورده شدن حاجت می باشد به همین جهت است که پیامبراکرم صلی الله علیه و آله فرمودند:

ص:۸۴

«لا یَرُدُّ القَضاءَ إلّاالدُّعاءُ» یعنی فقط دعا، قضای الهی را بر می گرداند(۱).

امام صادق علیه السلام فرمود:

«الدُّعاءُ یَرُدُّ القَضاءَ بَعدَ ما أُبرِمَ إبراماً(۲)» یعنی دعا قضای الهی را برمی گرداند بعد ازاینکه انجام آن حتمی شده باشد.

امام صادق علیه السلام فرمود:

«إنَّ الدُّعاءَ یَرُدُّ القَضاءَ، یَنقُضُهُ کما یُنقَضُ السِّلکُ وَقَدْ أُبرِمَ إبراماً».(۳) پس می توان گفت که دعا از اسباب و ابزارهای است که خداوند متعال در جهان هستی مقدر نموده است و به همین جهت است که علمای دینی گفته اند دعا از قدر است و با دعا مقدّرات تغییر می کند(۴).

۵) سؤال:

اگر حقیقت دعا، خواستن حقیقی از خدا و قطع امید از غیر او است، مقدّسات و اولیاء خدا را واسطه قرار دادن، یا از آنها طلب شفاعت نمودن، با توجه کامل به خدا چگونه سازگار است؟

جواب:

اگر دعا کننده آنها را چون خدا بداند و از آنها بخواهد که مشکل او را مستقلاً انجام دهند، این یک نوع شرک است و فرد دعا کننده چون غلُوّ کرده است، گناهکار به حساب می آید.

ولی از قرآن و روایات استفاده می شود که اهل توحید، هیچ گاه این چنین متوسل نمی شوند، بلکه چون اولیاء خدا را پاک و از مقرّبین الهی شمرده و می دانند که دعای آنها در پیشگاه الهی مستجاب

۱- ((۱)) - بحارالأنوار: ج ۹۰، ص ۳۰۰، ضمن ح ۳۷.

۲- ((۲)) کافی: ج ۲ ص ۴۷۰ ح ۷.

۳- ((۳)) کافی: ج ۲، ص ۴۶۹، ح ۱.

۴- ((۴)) - المیزان: ج ۲، ص ۴۱.

می شود، آنها را واسطه قرار می دهند که از خداوند بخواهند تا خواسته ی اینها برآورده شود.

همانگونه که در قرآن کریم آمده براداران یوسف علیه السلام از پدرشان خواستند که برای آنها شفاعت نموده و طلب آمرزش کند، حضرت یعقوب علیه السلام که پیامبر و دعوت کننده ی به توحید و یکتا پرستی بود، قبول کرد و برای آنها از خداوند طلب آمرزش نمود. خداوند هم توبه ی آنها را پذیرفت.

اگر فرزندان یعقوب پدر شان را دارای اراده و قدرتی مستقل از خداوند متعال می دانستند، پیامبر خدا آنها را از این کار شرک نهی می نمود، ولی روشن است که فرزندان، پدرشان را واسطه قرار داده و از غیر خدا به طور حقیقی قطع امید کرده بودند. و این شفاعت منافات با توحید ندارد.

باید اضافه کرد که اگر این کار با توحید منافات داشت خداوند آن را در قرآن به عنوان یک عمل پسندیده نقل نمی کرد، و اگر عمل ناپسند بود خداوند فرزندان یعقوب را بر این کار سرزنش می کرد.

خداوند در آیه دیگر برای آمرزش گناهان مردم، علاوه بر استغفار خودشان آنها را راهنمائی و تشویق می کند تا پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله را نیز وسیله آمرزش خود قرار دهند و با طلب مغفرت آن حضرت از بخشش و رحمت خداوند بهره مند شوند از این رو می فرماید:

«وَلَوْ أَنَّهُمْ إِذ ظَّلَمُواأَنفُسَهُمْ جَآءُوكَ فَاسْتَغْفَرُواللَّهَ وَاسْتَغْفَرَ لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوااللَّهَ تَوَّابًا رَّحِيًما»(۱).

«اگر آنها هنگامی که به خود ستم می کردند، به نزد تو می آمدند،

۱- ((۱)) - نساء: آیهٔ ۶۴.

و از خدا طلب آمرزش می کردند، و پیامبر هم برای آن ها استغفار می کرد، خدا را توبه پذیر و مهربان می یافتند».

ملاحظه می کنید که خداوند، آمدن در پیشگاه پیامبر و شفیع قرار دادن حضرت را برای آمرزش گناهان، نه تنها منع نمی کند، بلکه با این جمله آنها را تشویق می کند که به محضر رسول خدا صلی الله علیه و آله بروند و از او بخواهند تا واسطه ی استغفار برای بندگان باشد.

خلاصه باید گفت: واسطه شدن پیامبر و اولیای خدا به اذن خداست و با توجه کامل به خدا منافات ندارد زیرا طبق آیهٔ فوق خداوند چنین ارشاد و راهنمائی کرده و قبول شفاعت از باب رحمانیت اوست، و این خود یکی از راه هایی است که دعای دعا کنندگان به واسطه ی قرب این مقرّبین زودتر مستجاب شود.

۶) سؤال:

آیا در کتب عامه روایاتی یافت می شود که پیشینیان یا اصحاب رسول اکرم صلی الله علیه و آله برای رسیدن به حاجت خود، خدا را به انبیاء و اولیاء قسم داده باشند یا به آنها متوسل شوند و بخواهند که برای پذیرش خواسته ایشان دعا کنند؟ یا این گونه دعا و قسم به پیامبران و اولیاء فقط در کتب و ادعیه شیعیان است؟

جواب:

در این زمینه نه تنها در کتب و ادعیه شیعه بلکه روایاتی معتبر در کتب عامه نیز آمده است که به اختصار در سه قسمت نقل می کنیم.

اول)

دعا و توسل به حق پیامبر و آل او قبل از خلقت ایشان.

در کتب عامه روایاتی در این زمینه هست که بعضی از آنها به گفته بزرگانشان صحیح السند است از جمله حاکم نیشابوری در کتابش و جمع دیگر از علمای عامه این روایت را نقل می کنند که:

چون حضرت آدم از کردهٔ خود پشیمان شد گفت: «یا رَبِّ أسأَلُکَ بِحَقِّ مُحَمَّدٍ لَمّا غَفَرتَ لِی»، پروردگارا تو را به حق محمد قسمت می دهم که از خطای من بگذری و مرا بیامرزی، خداوند گفت: چگونه محمد را شناختی در حالی که او را هنوز نیافریده ام؟

آدم گفت: خدایا چون مرا با دست قدرت خود آفریدی و از روحت در من دمیدی، سر خود را بلند کردم دیدم بر پایه های عرش تو نوشته شده است «لا إلهَ إلَّااللّهُ، محمَّدٌ رسولُ اللّهِ» دانستم که تو بر نامت اضافه نمی کنی جز نام محبوبترین خلقت را.

خداوند گفت: راست گفتی ای آدم او محبوبترین خلق است بر من، بحق او مرا قسم دادی، من هم از تو گذشتم و گناهت را بخشیدم.

حاکم نیشابوری بعد از نقل این حدیث گوید سندهای این حدیث صحیح است(۱).

روایت دیگری را در این زمینه جلال الدین سیوطی و ابن مغازلی دو تن از بزرگان اهل سنت نقل کرده اند که ابن عباس از رسول اکرم صلی الله علیه و آله از کلماتی که حضرت آدم از پروردگارش دریافت کرد (و با آنها توبه نمود) و خداوند توبه او را پذیرفت سؤال کرد.

حضرت فرمود: از خداوند متعال درخواست نمود بحق محمد و علی و فاطمه و حسن و حسین که توبه او را بپذیرد، خداوند هم توبه او را پذیرفت(۲).

حاکم نیشابوری نقل می کند که: در جنگ یهودیان خیبر با قبیله غطفان همیشه یهودیان شکست می خوردند، یهودیان خیبر به این دعا پناه برده و چنین دعا کردند:

«اَللّهمَّ إنّا نَسألُکَ بِحقِّ مُحمَّدٍ النَّبیِّ الأُمِّیِّ

۱- ((۱)) - المستدرک علی الصحیحین: ج ۲، ص ۶۷۲، ح ۴۲۲۸؛ المعجم الصغیر: ج ۲، ص ۸۲.

۲- ((۲)) - الدر المنثور: ج ۱، ص ۶۰؛ مناقب علی بن ابیطالب علیه السلام: ص ۶۳، ح ۹۹۰۸۹.

الَّذی وعَدْتَنا أنْ تُخرِجَهُ لَنا فی آخِرِ الزَّمانِ إلّانَصَرْتَنا علَیهِم» ، (بار خدایا از تو می خواهیم به حق محمد پیامبر درس نخوانده که به ما وعده داده ای او را در آخر الزمان برای ما بفرستی، ما را بر این قبیله پیروز کن).

یهودیان خیبر در هنگام جنگ این دعا را می خواندند و قبیلهٔ غطفان را شکست می دادند(۱).

دوم)

درخواست دعا از پیامبر و توسل به حضرت در زمان زندگانی پیامبر صلی الله علیه و آله

درسنن ترمزی، ومسند احمدو مستدرک حاکم وکتب دیگر نقل شده:

مرد نابینائی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و گفت:

از خدا بخواه که به من عافیت عنایت فرماید، پیامبر صلی الله علیه و آله فرمود:

اگر بخواهی دعا می کنم و اگر صبر کنی برای تو بهتر است.

مرد نابینا گفت: برای عافیتم دعا کن، پیامبر صلی الله علیه و آله به او دستور داد تا وضو بگیرد و این دعا را بخواند:

«اَللّهمَّ إنِّی أَسألُکَ وَأتوجَّهُ إلیکَ بنَبیِّکَ مُحمَّدٍ نَبیِّ الرَّحمَهِ، إنِّی تَوَجَّهتُ بکَ إلیٰ رَبِّی فی حاجَتِی هذِهِ لِتُقضیٰ لی، اللّهمَّ فَشَفِّعْهُ فِیَّ»(۲).

بار خدایا من از تو سؤال می کنم و به تو رو می آورم به وسیلهٔ پیامبرت محمد پیامبر رحمت، (ای محمد!) من به وسیلهٔ تو روی می آورم به سوی پروردگارم دربارهٔ این خواسته هایم، تا حاجاتم برآورده شود، خدایا او را در حق من شفیع قرار ده.

ص:۸۹

۱- (۱)) - المستدرک علی الصحیحین: ج ۲، ص ۲۸۹، ح ۳۰۴۲؛ البدایه والنهایه: ج ۲، ص ۳۷۸.

۲- (۲)) - سنن ترمذی: ج ۵، ص ۵۶۹، رقم ۳۵۷۸؛ مسند احمد: ج ۴، ص ۱۳۸؛ المستدرک علی الصحیحین: ج ۱، ص ۴۵۸، رقم ۱۱۸۰. در ذیل این حدیث حاکم گوید: اسناد این حدیث صحیح است، همچنین این حدیث را حاکم در ص ۷۰۰ رقم ۱۹۰۹ آورده و گفته: اسناد این حدیث صحیح است و در صحیح مسلم و صحیح بخاری آورده نشده است. مقدمه موسوعه زیارات المعصومین علیهم السلام: ص ۲۱۵، ح ۳.

از این روایت استفاده می شود که:

۱ – درخواست دعـا از پیـامبر و اولیـاء الهی اشـکالی نـدارد و اگر اشـکالی داشت پیامبر مرد نابینا را از این درخواست نهی می کرد.

۲ – پیامبر صلی الله علیه و آله خواست هم مرد نابینا دعا کند و از خدا بخواهد و هم پیامبررا شفیع و واسطه قرار دهد، از این رو به او دعای فوق را آموزش داد.

۳ – آن مرد عمل کرد و با خواست خدا و شفاعت و دعای پیامبر به خواسته خود دست یافت و بینا شد.

حاکم نیشابوری در ذیل داستان فوق می گوید:

فَدعا بَهذا الدّعاءِ فَقامَ وَقَدْ أَبْصَرَ(۱).

یعنی آن مرد با این الفاظ دعا کرد، سپس بلند شد ایستاد درحالی که بینا شده بود.

ابن کـثیر دمشـقی نقـل می کنـد که ابوطـالب عمـوی پیـامبر صـلی الله علیه و آله بیمـار شـده بود از پیـامبر صـلی الله علیه و آله درخواست کرد تا حضـرت از پروردگار برای شفای او دعا کند، حضرت دعا کردند، در همان ساعت بیماری او برطرف شد و شفا یافت(۲).

علاوه بر شـخص نبی اکرم صـلی الله علیه و آله روایاتی وارد شده که اصـحاب رسول خدا صـلی الله علیه و آله از خویشاوندان حضـرت می خواسـتند که برای خواسـتهٔ آنها دعا کننـد و آنها نیز دعا نموده و مسـتجاب می شـد که بواسـطه اختصار نقل نمی شود(۳).

ص:۹۰

۱- ((۱)) – المستدرک علی الصحیحین: ج ۱، ص ۷۰۷، ح ۱۹۲۹.

۲- ((۲)) – البدایه والنهایه: ج ۶، ص ۱۸۰.

۳- ((۳)) – صحیح بخاری: ج ۲، ص ۳۴؛ تاریخ مدینه دمشق: ج ۲۶، ص ۳۵۵؛ مقدمه موسوعه زیارات المعصومین: ص ۲۱۸- ۲۱۹.

سوم) بعد از رحلت رسول اکرم صلی الله علیه و آله

اصحاب بعد از رحلت رسول گرامی صلی الله علیه و آله همچون زمان زندگی آن بزرگوار از حضرت می خواستند که از خدا خواستهٔ آنها را بخواهد، حدیث زیر در کتب عامه آمده.

مردی برای رفع نیازش نزد عثمان بن عفّان رفت و آمد می کرد و او به مرد حاجتمند اعتنائی نمی نمود و نظری برای برآورده شدن خواسته اش نداشت.

شخص حاجتمند فرزند حنیف را دیده و او را از مشکلش آگاه ساخت، فرزند حنیف به او گفت: وضو بگیر، سپس به مسجد برو و دو رکعت نماز بجا آور آنگاه بگو:

«اَللّهمَّ إنِّی أسأَلُکَ وأتَوَجَّهُ إلَیکَ بِنَبِیِّنا مُحَمَّدٍ صلی الله علیه و آله نَبِیِّ الرَّحمَهِ، یا مُحَمَّدُ، إنِّی أتَوَجَّهُ بِکَ إلیٰ رَبِّی فَتَقضِی لِی حاجَتِی».

بار خدایا من از تو سؤال می کنم و به تو روی می آورم به وسیلهٔ پیامبر مان محمد پیامبر رحمتت، ای محمد به وسیلهٔ تو روی می آورم به پیشگاه پروردگارم برآور ده شود حاجاتم.

و بعد حاجتت را بگو.

سپس برو من تو را خواهم دید.

مرد حاجتمند رفت و آنچه ابن حنیف گفته بود انجام داد؛ سپس به در خانهٔ عثمان بن عفّان رفت، نگهبان در منزل او را به نزد عثمان برد و او را نزد عثمان در جای خوبی نشاند؛

عثمان از حاجت او سؤال کرد و پس از شنیدن خواسته او، حاجتش را برآورد، سپس عثمان گفت: چرا خواسته خود را تا این ساعت نگفتی، [از این پس] هر خواسته و حاجتی داشتی بگو.

ص:۹۱

مرد [با حاجت بر آورده شده] از خانهٔ عثمان بن عفان خارج شد، در راه ابن حنیف را ملاقات کرد، به او گفت: خدا به تو جزای خیر دهد، در خواستهٔ من تأخیر نینداختی و به او – عثمان بن عفان – دربارهٔ من صحبت کردی.

ابن حنیف گفت: به خدا هیچگاه به او صحبت نکردم؛ لکن من شاهد بودم که مرد نابینائی نزد پیامبر صلی الله علیه و آله آمد و از نابینائی و اینکه عصا کش و راهنمائی ندارد به حضرت شکایت کرد.

حضرت دستور دادند وضو بگیرد و دو رکعت نماز بگذارد و این دعا را بخواند...

ابن حنیف گوید: هنوز جمع ما متفرق نشده بود که آن مرد نابینای زمینگیر بر ما وارد شد، به گونه ای که گویا نابینا و زمینگیر نبوده است(۱).

از روایات سه قسمت گذشته استفاده می شود که درخواست دعا از پیامبر صلی الله علیه و آله و اولیای الهی جهت برآورده شدن حاجات، و همچنین خدا را به وجود مقدس ایشان قسم دادن طبق روایات عامه مانعی ندارد و اصحاب پیامبر صلی الله علیه و آله چنین می کرده اند.

در کتب ادعیه شیعه این نوع دعا و قسم زیاد است که به جهت کوتاه شدن پاسخ از نقل آنها خودداری می کنیم و خوانندگان می توانند به صحیفهٔ سجادیه، مصباح المتهجّد، اقبال الأعمال، عده الداعی، فلاح السائل، دعوات راوندی، موسوعه الأدعیه، موسوعه زیارات المعصومین علیهم السلام، و... مراجعه کنند.

ص:۹۲

۱- (۱)) – المعجم الکبیر: ج ۹، ص ۳۰، ح ۸۳۱۱.

منابع تحقیق

– قرآن کریم.

– اقبال الأعمال، سید بن طاووس طبع حجری، دارالکتب الاسلامیه، تهران، تالیف علی بن طاووس.

– امالی، شیخ صدوق، نشر مؤسسهٔ بعثت، قم، چاپ اول، ۱۴۱۷ ق.

– بحار الأنوار، علامهٔ مجلسی، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۷۶ ش.

– البدایه والنهایه، اسماعیل بن کثیر دمشقی، دار إحیاء التراث العربی، بیروت ۱۴۱۳ ه.

– تاریخ مدینه دمشق، ابن عساکر، دار الفکر، بیروت، ۱۴۲۱ ه.

– تهذیب الأحکام، شیخ طوسی، دارالکتب الاسلامیه، تهران، ۱۳۹۰.

– ثواب الأعمال، شیخ صدوق، مکتبه الصدوق، تهران، ۱۳۹۱ ه.

– جامع أحادیث الشیعه، آیت اللّه العظمی بروجردی، منشورات مدینه العلم، ۱۴۰۷ ق – قم.

– الجامع الصغیر، جلال الدین سیوطی، دار الکتب العلمیه، بیروت، ۱۴۰۱ ه، چاپ اول.

– الخصال، شیخ صدوق، نشر جامعهٔ مدرسین حوزهٔ علمیهٔ قم، ۱۴۰۳ ق.

– الدعوات، قطب الدین راوندی، نشر مدرسهٔ امام مهدی علیه السلام – قم، چاپ اول، ۱۴۰۷ ق.

– الدر المنثور، عبد الرحمن سیوطی، مکتبه المرعشی، قم ۱۴۰۴ ه.

– رساله فی بیان استجابه الدعاء، حکیم جلوه، نشر مؤسسهٔ پیام امام هادی علیه السلام، چاپ دوم، ۱۳۸۲ ش.

– سنن ترمذی، محمد بن عیسی بن سوره، دار عمران، بیروت، ۱۳۵۷ ه.

– صحیح بخاری، محمد بن اسماعیل بخاری، دار الجیل، بیروت، ۱۳۱۳ ه.

– عده الداعی، احمد بن فهد حلّی، دارالکتب الاسلامیه، چاپ اول، ۱۴۰۷ ق.

ص:۹۳

- عیون أخبار الرضا علیه السلام، شیخ صدوق، المطبعه الحیدریه، نجف اشرف، ۱۳۹۰ ه.

- فقه الرضا، مؤسسه آل البیت علیهم السلام، قم، ۱۴۰۶ ه.

- فلاح السائل، سیّد بن طاووس، مرکز الاعلام الاسلامی، قم.

- کافی، شیخ کلینی، دارالکتب الاسلامی، تهران، چاپ چهارم، ۱۳۶۵ ش.

- کامل الزیارات، شیخ ابن قولویه، مطبعه مرتضویه، نجف أشرف، ۱۳۵۶ ه.

- کنز العمال، علاء الدین متقی هندی، مؤسسه الرساله، بیروت، ۱۴۰۹.

- مرآه العقول، علامۀ مجلسی، دارالکتب الإسلامیه، تهران، ۱۴۰۷ ه.

- المستدرک علی الصحیحین، حاکم نیشابوری، دارالکتب العلمیه، بیروت ۱۴۱۱ ه.

- مستدرک الوسائل، میرزای نوری، مؤسسه آل البیت علیهم السلام، چاپ اوّل، مشهد، ۱۴۰۷ ه.

- مسند احمد، احمد بن حنبل، دار احیاء، بیروت.

- مصباح المتهجّد، شیخ طوسی، نشر مؤسسه فقه الشیعه، بیروت، چاپ اول، ۱۴۱۱ ق.

- المعجم الکبیر، سلیمان بن احمد طبرانی، دار احیاء التراث العربی، بیروت، ۱۳۹۷ ه.

- مقدمه موسوعه زیارات المعصومین علیهم السلام، مؤسسۀ امام هادی علیه السلام، قم، ۱۴۲۵ ه.

- المقنعه، شیخ مفید، مؤسسه نشر اسلامی (جامعۀ مدرسین علمیۀ قم) چاپ چهارم، ۱۴۱۷ ه.

- مکارم الأخلاق، شیخ طبرسی، نشر دارالبلاغه، چاپ دوم، ۱۴۱۱ ق.

- مناقب علی بن ابیطالب علیه السلام، علی بن محمد واسطی (ابن المغازلی)، المکتبه الاسلامیه، تهران، چاپ دوم، ۱۴۰۳ ه.

- من لا یحضره الفقیه، شیخ صدوق، تحقیق علی اکبر غفاری، نشر جامعۀ مدرسین علمیۀ قم، چاپ سوم ربیع المولود ۱۴۱۴.

- المیزان، علامۀ طباطبایی، نشر جامعۀ مدرسین حوزۀ علمیۀ قم، چاپ چهارم، ۱۴۱۴ ق.

- وسائل الشیعه، شیخ حرّ عاملی، مؤسسه آل البیت علیهم السلام، چاپ دوم، ۱۴۱۴ ق.

درباره مرکز

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند ؟

سوره زمر/ ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ هـ.ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب « مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱.بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)

۲.تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی

۳.جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...

۴.سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو

۵.گسترش فرهنگ عمومی مطالعه

۶.زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱.عمل بر مبنای مجوز های قانونی

۲.ارتباط با مراکز هم سو

۳.پرهیز از موازی کاری

۴.صرفا ارائه محتوای علمی

۵.ذکر منابع نشر

بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱.چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه

۲.برگزاری مسابقات کتابخوانی

۳.تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و...

۴.تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...

۵.ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com

۶.تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و...

۷.راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی

۸.طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و...

۹.برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)

۱۰.برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)

۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و... در ۸ فرمت جهانی:

۱.JAVA

۲.ANDROID

۳.EPUB

۴.CHM

۵.PDF

۶.HTML

۷.CHM

۸.GHB

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

۱.ANDROID

۲.IOS

۳.WINDOWS PHONE

۴.WINDOWS

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

درپایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه

بزرگوارانی که مـا را در دستیـابی به این هـدف یـاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادنـد تقـدیر و تشـکر می نماییم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصـفهان -خیابان عبـدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آباده ای - کوچه شـهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۸۸۳۱۸۷۲۲ ـ ۰۲۱

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانه‌ای
قائمیه
اصفهان
WWW
برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی
www.Ghaemiyeh.com
www.Ghaemiyeh.net
www.Ghaemiyeh.org
www.Ghaemiyeh.ir
مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.
۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹